HERCZEGH

Az Országos nemzeti szövetség

1899

AZ

ORSZÁGOS NEMZETI SZÖVETSÉG.

TÁRSADALMI, MUNKÁSÜGYI ÉS NEMZETISÉGI FELADATAINK.

IRTA:

HERCZEGH MIHÁLY

AZ ORSZ. NEMZ. SZÖVETSÉG IGAZGATÓSÁGÁNAK ELNÖKE.

BUDAPEST, 1899.
„PÁTRIA" IRODALMI VÁLLALAT KÖNYVNYOMDÁJA.

BEVEZETÉS.

Hazafias örömmel üdvözöljük az eszmét a nemzeti szövetség megalakitása iránt. Mert a szövetségi, testületi működés erős, hatalmas. A szövetségnek inkább rendelkezésére állanak azok az erők, tényezők, melyek az egyesnél hiányzanak.

A szövetség egyes kiválóbb tagjainak hatalmas befolyása és a hirlapok előfogják mozditani a kivánt czél elérését.

A *czél* pedig az, hogy egyenesedjék már föl dermedt közönyösségéből a *nemzeti társadalom; jusson* már elvégre erejének öntudatára. Tüzze ki magának *feladatul:* az állampolgárok közt a *hazafias szellemet, nemzeti érzületet és humánus gondolkozást* fejleszteni; — különösen pedig a *nemzetiségek és munkások* között az elégületlenséget, bizalmatlanságot megszüntetni; a társadalmi békét helyreállitani és a barátságos érintkezést, együttélést előmozditani, lehetővé tenni.

Ezen czélok, ezen magasztos feladatok megvalósitása végett a nemzeti szövetség három szakosztályban müködik: *társadalmi, munkásügyi* és *nemzetiségi* szakosztályban.

Az eddig tapasztalt általános érdeklődésből, országos lelkesedésből itélve, azt merem mondani, hogy emlitett három szakosztály müködésében *visszhangja* nyilatkozik

meg a nemzeti közérzetnek, közóhajtásnak, közlelkiismeretnek.

Elannyira, hogy eddig már a vidéken 36 városban van megalakitva a nemzeti szövetség; 41 községben készen van a szervező-bizottság, csak az ünnepélyes alakulás napjának kitüzését várja; 230 helyen pedig az ez iránti mozgalom van meginditva. A már megalakult szövetség összes tagjainak létszáma 13.16?.

Az *alapitók* közt elsőnek mély hódolattal tisztelhetjük Ö Felségét, *I. Ferencz Józsefet* a mi legkegyelmesebb jó *királyunkat*, *József* főherczeget, *Vaszary Kolos* herczegprimást, *Brankovics György* szerb patriarchát, *Bubics Zzigmond* kassai püspököt, *Dessewffy Sándor* csanádi püspököt, herczeg *Eszterházy Miklóst*, gróf *Karácsonyi Jenőt*, *dr. Darányi Ignácz* földmivelési minisztert, gróf *Széchényi Bélát*, *Gyulát*, *Imrét* és *Victort*, gr. *Dessewffy Aurélt*, *Alajost* és *Bélát*, gróf *Nádasdy Ferenczet*, báró *Atzél Bélát*, báró *Nikolics Fedort*, gróf *Csáky Albint*, gróf *Szapáry Gyulát*, gróf *Kun Gézát*, gróf *Eszterházy Mihályt*, gr. *Török József* főispánt, *Szalavszky Gyula* főispánt, gróf *Pongrácz Jenőt*, báró *Radvánszky Jánost*, nemeskéri *Kiss Pál* államtitkár, *Stojanovics Györgyöt*, *Lukács Antal* főrendiházi tagot stb. stb.

Tájékoztatás.

Mielőtt megismertetnők az egyes szakosztályok feladatait, a félreértések elháritása végett szükségesnek tartjuk a következőket kijelenteni:

I. *A nemzeti szövetségi a politikával nem foglalkozik.* Ez pártoskodást, egyenetlenségét, elfogultságot idézne elő; harczot, háborut a testvérek közt is. Már pedig a nemzeti szövetségnek békére és minden politikai párt bizalmára, támogatására van szüksége. Ezt pedig csak ugy érhetjük el és biztosithatjuk részünkre, ha müködésünktől a politikai törekvéseket távol tartjuk. Ennek az álláspontnak tulajdonithatjuk, hogy a nemzeti szövetséget eddigelé minden politikai párt szeretettel, figyelemmel és érdeklődéssel pártfogolja.

II. *A nemzeti szövetség erőszakos magyarositással sem foglalkozik.* A tüzzel-vassal való magyarositásnak a nemzeti szövetség nem barátja. Ez tullő a czélon, *kulturharczot* idéz elő. Holott pedig a nemzeti szövetség nem *kulturegylet*, mert nem foglalkozik közmivelődési dolgokkal, hanem *társadalmi*, *munkásügyi* és *nemzetiségi* feladatokkal.

A kulturtörekvések a társadalmi téren szétválasztanak, mert még nem állunk a nemzetiségekkel *kulturai közösségben.* A nemzeti szövetség a nemzetiségekkel szemben nem a szétválasztó tárgyakat vagy tényezőket keresi, hanem azokat, melyek összehoznak és egyesitenek. Ezek pedig az *emberszeretet*, *hazaszeretet* és *szabadságszeretet.* Ennek a

szentháromságnak elveit, tanait kell fejtegetni, hangoztatni a nemzetiségeknél s akkor meg lesznek nyerve ugy a társadalmi egységnek, mint a nemzeti közmivelődésnek is. Mert az emberszeretet, hazaszeretet és szabadságszeretet a nemzetiségekben is erős; annyira erős, hogy e tekintetben magukat még a magyar ajkuak által sem engedik felülmulatni.

III. *Más a hatásköre mind a kettőnek: a nemzeti szövetségnek is a kulturegyletnek is.* Mindkettő megállhat, kell is, hogy megálljon egymás mellett. Legalább a nemzeti szövetség a maga hatáskörét át nem lépi; a kulturegyletek hatáskörébe nem hág és ezek hazafias müködését legkevésbé sem kivánja gyengiteni, vagy akadályozni. — Mindegyiknek meg van a maga különös feladata és illetősége; semmi ok sincs tehát a féltékenységre, irigykedésre, vagy a rosszakaratu ellenséges érzületek gerjesztésére.

A nemzeti szövetségnek elsőrendü feladata most az egységes társadalom, az u. n. *társadalmi egység.* Nálunk eddigelé ez még nem létezik. Hanem van e helyett három társadalmunk: egyik a *nemzeti*, másik a *nemzetiségi*, és a harmadik a *nemzetközi*. Ezidőszerint e két utóbbi társadalom halálos ellensége a *nemzeti* társadalomnak és alkalomadtán bármely perczben kész lenne annak életereiket összevagdalni. Ez az állapot a legnagyobb szerencsétlenség ugy az államra, mint a nemzetre nézve. És mit tett a magyarság eddig, hogy e nagy bajon segitsen, e szomoru helyzeten változtathasson? Alig valamit. Ez jövőre nem maradhat igy!

A nemzeti szövetségnek is a kulturegyletnek is más a hadserege. Már pedig minél több hadsereg harczol *egyetértőleg* ugyanazon egy közös, hazafias czélért: annál biztosabb és diadalmasabb a kitüzött czél megvalósitása.

Éppen azért a nemzeti szövetség nem is óhajtja, hogy

a helyi kulturegyesületek beléolvadjanak. Mert a kulturegyletekre nagy feladatok várnak. — Csakhogy nem ezeknek, hanem *a nemzeti szövetségnek kell előremenni.* Ennek kell a kulturegyletek utját előkésziteni; ennek kell a társadalmi egységet és egységes társadalmat megalapitani.

A nemzeti szövetségnek könnyebben is megy ez, mint a kulturegyletnek. Mert a nemzeti szövetség eszközei *alkalmasabbak, barátságosabbak,* — a kölcsönös szereteten, előzékenységen, békén, bizalmon alapulnak.

Egységes társadalom nélkül a kulturegyletek nem boldogulhatnak, vagy legalább nem felelhetnek meg az óhajtott mértékben feladataiknak. *A kulturegyletek csak ugy arathatnak, ha a nemzeti szövetségek előre szántanak.* Gyökérverés csak oly földben történik, mely előkészittetik.

Teljesitse tehát mindenki a maga kötelességét. A nemzeti szövetségek az *előmunkálatokban,* a kulturegyletek pedig a továbbiakban, Egyik se becsmérelje, kisebbitse, alázza, sértegesse a másik vezetését, müködését, vagy müködésének eredményét.

Az ilyen rosszakaratu emlékezéseket és gyanusitásokat a nemes verseny éppen nem kivánja.

Társadalmi szakosztály.

A társadalmi szakosztálynak az a feladata, hogy az országos, nemzeti és történeti események alkalmával emlékünnepélyeket rendezzen, hazafias felolvasásokat tartson, hazafias lelkesedésre buzditson.

I. Feladatok.

A mi történelmünk lelkesitő és összetartó ereje sokkal nagyobb, mint más nemzeteké. Történeti emlékeiben a mi nemzetünk legalább egy tud lenni és oszthatatlan. Királyaink és nagy embereink porladozó hamvai, csontjai: az élő életnek alkatrészei; *ereklyék*, melyek hozzánk beszélnek, érzésünket, gondolkozásunkat, szándékainkat, tetteinket irányozzák, javitják. Halhatatlanok, mert velünk élnek és az irántuk való kegyeletes tiszteletben átszármaztatják, áthozzák a mult idők hagyományait a mostani és jövő nemzedékre; összefoglalnak bennünket ezeréves multunkkal. — Szent dolgokká lesznek azok; a nemzet fennmaradásába vetett erős hitünk, törhetlen reményünk teszi őket azokká, hazánk és nemzetünk *„hiszek egygyévé.“*

Milyen megható, fölemelő az, midőn az ősi *egyház* szokatlan fényü szertartással közvetiti a nemzet történeti eseményeinek, érzéseinek megnyilatkozását. A *vallás*, mikor a hazáért cselekszik: áthidalás az ég és föld között

s oly dolgokat kapcsol össze, melyeknél becsesebb, felségesebb az emberi életben nem találtatik.

Történetünk legfőbb tanulsága: hogy a nemzeti géniusznak, a nemzeterőnek nem fogyasztására, de gazdagodására vezet az, ha ősi jellemünkhöz ragaszkodva, életünket nyitva tartjuk az európai műveltség előtt s a nyugat-európai népek eszme- és érdekközösségéből magunkat kiszakitani nem engedjük.

Egyik feladata e társadalmi szakosztálynak az is, hogy a *kivándorlásokat* a székelyföldről, a felső-magyarországi és dunántuli kerület megyéiből megakadályozza. A mennyiben pedig erre már képes nem volna, legalább azt eszközölje: hogy a kivándorlottak közt a *hazai* és *nemzeti* együvé való tartozás érzetét fentartsa s ily értelemben őket a külföldön is *együttes* és *hazafias* működésre birja.

E végből külföldön lakó honfitársainknak minden törvényes eszközzel kezére jár abban, hogy anyanyelvük és vallásuk szabad gyakorlatában meghagyassanak; ugy nemkülönben abban is, hogy valamint *Bécsben* és *Berlinben*, ugy a külföld nagyobb városaiban is nemzeti szövetségek keletkezzenek.

Az a feladata, hogy minden értelmi és vagyoni tényezőt felhasználjon arra, hogy a *társadalmi egységet* megvalósitsa, illetve a *nemzeti társadalmat* összeforraszsza, — lerombolásával a válaszfalaknak s megszüntetésével azon előitéleteknek, melyek most a vallásfelekezetek közt türelmetlenséget, a nemzetiségek közt pedig fajgyülöletet idéznek elő.

Meg kell azonban jegyeznem, hogy a társadalmi egység alatt mi nem értjük a *társadalmi egyenlőséget*. Ez is más, a *társadalmi egység* is más. A társadalmi *egyenlőség* kivihetetlen. Az emberi természetbe ütközik és csak akkor

lenne megvalósitható, ha az emberek közt el lehetne törülni a *nemi* különbséget, *kor*-különbséget, az *egészségi* és *betegségi* állapotokat, a *becsület* fogalmát, az *életpályára*, *nemzetiségre*, *honosságra* és *vallásra* vonatkozó különféle személyes állapotokat.

Gróf *Széchenyi István* volt az, ki először foglalkozott nálunk a *társadalmi egység*, illetve egységes társadalom megteremtésével. Tudatában levén annak, hogy ez a társadalmi egység természetszerüleg és szükségképen maga után vonja legmagasabb törekvésünknek: a *nemzeti egységnek* és *nemzeti államnak* megtestesülését is.

Ezen társadalmi egység megvalósitása s ez által a *nemzeti* közszellem ébresztése végett alapitotta ő Budapesten már a negyvenes években a *nemzeti casinót*, hogy itt a különböző társadalmi elemek értelmiség, rang, kor- és pártkülönbség nélkül találkozzanak és beolvadjanak az egységes nemzeti társadalomba. — Alapitotta, hogy ebben a casinóban a más felekezethez, vagy más nemzetiséghez való tartozás ne érintse a hazafiságot s hogy itt a horvát, szerb, román, tót, ruthén vagy szász atyafi épp oly magyar hazafinak tartsa magát s a lelkét is éppen oly lángoló hazaszeretet hassa át, mint a tőzsgyökeres születésü magyar emberekét.

Ezidőszerint nincs más testület a *nemzeti szövetségen kivül*, melynek lobogójára a társadalmi egység jelszava lenne irva — a szunnyadó társadalmi erők ébresztése végett. Holott pedig ezen társadalmi egység képezi a jövő század, a huszadik század egyik legnagyobb és *leghazafiasabb* feladatát. Ezen társadalmi egység lesz az, mely ujabb és ujabb *erőforrásokat* nyit a nemzet számára.

A polgári társadalomnak még mostanság is tétlenül és parlagon heverő, szunnyadó erőiben, közegeiben *nagy hatalom* rejlik. Ezen társadalmi nagy hatalmat, ha kellő-

képpen organizálhatjuk, szervezhetjük: a nemzetet általa diadalról diadalra vezethetjük.

Mert csak a testükben ép, lelkükben ifju s életkedvüket még el nem vesztett népek részére van biztositva a tekintély, hatalom és örökállandóság.

Nagy az érdeme a nemzeti szövetségnek, hogy ezt a a társadalmi egység kérdését fölvetette, napirendre hozta s ennek szükségéről, fontossága és közhasznosságáról az elméket és sziveket meggyőzte. S ez az érdeme folyton gyarapodik, mert agitátiója folyton terjeszkedik és zászlója olyan diadallal járja be az országot, milyenre alig van példa a társadalmi mozgalmak történetében.

II. A társadalmi egység módjai.

Az egész haza érzi már az egységes társadalom szükséges voltát. Legmélyebb gondolkozóink keresik az utakat és módokat ennek valósitására.

Ezen utak és módok közé tartozik mindenekelőtt:

Az előzékeny, figyelmes és barátságos bánásmód a nemzetiségek iránt. Eddig megtörtént, hogy lehorvátoztuk, letótoztuk, leráczoztuk, leoláhoztuk, leszászoztuk, lerusznyákoztuk őket. Ezen fenhéjázó és rátartós büszkeséggel, hogy ugy mondjam hetykeséggel föl kell hagynunk. Ez sért, fajgyülöletet támaszt; ellenszenvet ébreszt magunk iránt és nem *szeretetet.* Holott pedig a mi fegyverünk: a *szeretet*, a *jóakarat*, a *béke* és a *higgadt rábeszélés* mestersége. A magyar társadalmi egységet csak ilyen fegyverekkel és nem erőszakos eszközökkel lehet és kell érvényesiteni. Nem a társadalomnak, hanem az *államhatalomnak* levén feladata: kellő erélyt s keményebb akaratszilárdságot alkalmazni ott, a hol szükség van reá.

A társadalomban nem szabad valakit gyanusitani már csak azért is, mert más nyelven beszél. A nemzetiségek *jóravaló* részét nemcsak hogy meg kell becsülni, de sőt támogatni is kötelességünk. Gondosan kell különválasztani a rozsot a konkolytól, habár együtt termettek is. Az a feladatunk, hogy a jókat buzditsuk, a tévelygőket pedig utbaigazitsuk.

Sokat tehetnek a társadalmi egység megvalósitására a *biróságok* és *közigazgatási hatóságok* is. Az erő és hatalom az ő kezükben van. Nagy a befolyásuk és elsősorban hivatvák arra, hogy társadalmi uton is megkedveltessék, terjeszszék az állam hivatalos nyelvét s emeljék, szilárditsák a magyar állam hivatalos tekintélyét.

Szintén nagy szolgálatot tehetnek ily értelemben a *takarékpénztárak*, *bankok*, *gyárak*, *kereskedelmi* és *iparvállalatok*. Oda kell törekedni, hogy mindezen intézetekben *kipróbált, magyar érzelmü, jó hazafi legyen a gazda, az igazgató* és hogy tőle származzék a munka, segitség, jutalom, jótékonyság a nemzetiségek és felekezetek számára. Hadd érezzék meg mindenfelé, hogy a magyar faj és a *magyar érzelmü jó hazafi* az, a ki nem engedi meg, hogy a *szegény néposztály* kiszolgáltattassék a nyomor, a zaklatás és az uzsora üldözéseinek, fojtogatásainak.

Nem a mi hatáskörünkbe tartozik ugyan, de mint fontos tényezőt el nem hallgathatjuk, hogy igen alkalmas mód volna a társadalmi egység valósitására a *katonai sorozás is*. Ezeket a sorozásokat ugy lehetne véghez vinni, hogy a *nemzetiségi vidékek házi ezredeinek* fele pedig magyar fiukból, a *magyar* vidékek házi ezredeinek fele nemzetiségi fiukból ujonczoztatnának. Az ilyen eljárásból ismerkedés, barátság, *összeházasodás*, sógorság, rokonság keletkezhetnék, — a mely sokkal közelébb hozná a más nyelven beszélőh onfitársakat a magyar ajkuakhoz.

A *telepitéseket* is ugy lehetne végrehajtani, hogy *megfeleznék a telepitvényeket*; egyik felében magyar, a másik felében más ajkuakkal; de még is ugy, hogy többen legyenek a magyar családok, mert a magyarban kevesebb az ellentálló erő. Ez az ut is közelebb hozná őket egymáshoz a társadalomban és enyhitené a *bizalmatlanságot*, az *idegenkedést* s a *surlódásokat*. A telepitések ezen módja a *régi* világban, különösen pedig a mult században, több megye területén követtetett is és mint a mostani tapasztalatok bizonyitják, mindenütt a legjobb eredménynyel.

Hatalmas szerepre vannak hivatva társadalmi egybeolvadás tekintetében a *kisdedóvodák*, *földmives-*, *háziipar-*, *faragó-*, *bányamunkás-*, *szőllőszeti-* és *kertész-iskolák* stb. De mégis csak ugy, hogy egyik kézben a *jutalom*, a másikban pedig alkalmilag a fegyelemtartó *vessző* is ott legyen.

A társadalmi egység szempontjából *egyéni nézetem*, hogy én nem volnék ellene még annak sem, ha *az olyan vidékeken, a hol nagyobb számu nemzetiségek laknak*, a magyar középiskolákban, gymnáziumokban ámbár *nem kötelezőleg*, nem is rendes tanár által — a vidék nemzetiség jellege szerint — a horvát, vagy a román, vagy a szerb, vagy a tót nyelvet is tanitanák, — hogy igy ezen nyelvek egyikét, vagy másikát az *érdeklődő* magyar és nem magyar ajkuak megtanulhatnák.

Itt legyen megemlitve azon intézkedés is, hogy *neveltessen az állam minél több fiut a nemzetiségekből* az ezek részére szolgáló állami ösztöndijak alapitása által. Mert ha *Szerbia*, *Románia* hozzánk is, külföldre is hatalmas pénzösszegeket küld ki — *állami* érdekeinek előmozditása, illetve a hasonló nemzetiségek rokonszenvének ébresztése végett: akkor hazafias kötelesség parancsolja, hogy ilyen, vagy hasonló áldozatot Magyarország se sajnáljon *legalább a*

haza határain belül. Ennek elmulasztása bün lenne a haza, bün lenne a magyar nemzet ellen.

A földmives és iparos ifjakból alakitandó *dalárdák* és *mükedvelő* társaságok is sokat segithetnének a társadalmi egység kivánatos czéljának elérésében. Ezeket is különböző kedvezmények és állami segélyek által lehetne ösztönözni város és megye szerte való utazásokra, kirándulásokra.

Sokat tehetnének elvégre a *cselédtartó gazdák* is, ha nemzetiségi emberekből fogadnák cselédeiket. Ezek minden nehézség nélkül örömmel tanulják meg nyelvünket és ha szolgálatukból kilépnek és hazamennek: otthon majd rólunk más nézeteket, kedvezőbb véleményeket terjesztenének. — Ha köztapasztalás szerint a börtönökben, fegyintézetekben összeszoknak s még magyarul is megtanulnak a nemzetiségek: annyival inkább fog e jó eredmény előállani a földmivelés, ipar és kereskedés körül alkalmazottaknál, az épitéseknél, a házi körben, gyárakban, az iparos és bányamühelyekben.

De mégis legtöbbet tehet a társadalmi egység megtestesülésére a *magyar társadalom*, ha maga is erélyesen hozzálát a nagy munkához; ha *müveltségi, értelmi fölényét, fajsulyát* minden egyes alkalommal: kirándulások, vándorgyülések, kongresszusoknál minél gyakrabban és fokozottabb mértékben mutatja a nemzetiségek előtt. A nemzetiségek ha látják, hogy minden téren mi vagyunk az erősebbek és *velük humánusan bánunk:* önként hozzánk simulnak, önként elsajátitják szokásainkat önként megtanulják nyelvünket s észrevétlenül megbizható barátokat fogunk szerezni bennük.

III. Társadalmi válaszfalak lerombolása.

Hagyjunk föl tehát már egyszer a rendi fokozatok és osztályfalak felállitásával, ha társadalmi egységet, egységes társadalmat akarunk. Ne kutassuk egymás hitét, vallását, hogy pokollá tegyük a földet; ne bolygassuk egymás foglalkozását, életpályáját. Mert nem az életpálya, nem a foglalkozás nemesiti meg az embert, hanem a személyes érdemek, a személyes tettek.

Magyarország nemzeti nagy czéljainak megvalósitásában egyikét sem nélkülözheti azon erők- és tényezőknek, melyek a társadalom különböző rétegeiben rejlenek.

Meg kell azonban jegyeznem, hogy a társadalmi egység nem követeli szükségképpen, hogy a mágnás megnyissa termeit, szalonjait a népnek és összeölelkezzék a földmivessel, iparossal, vagy kereskedővel.

Minden ember azokkal társalog, mulat, a kikkel tetszik s ott érzi legjobban magát, a hol miveltség s más ehez hasonló vagy ettől különböző körülmények nem állitanak eléje válaszfalakat.

Annyit azonban megkivánhatunk a haza érdekében, hogy az arisztokrata s általában a birtokos nemesség feledje *előjogait* a társadalomban és a nyilvános közhelyeken s *tegyen le modorából magánérintkezéseiben mindent, a mi becsmérelhet, alázhat és sérthet.*

Azok pedig, a kik iparüzlet, vagy kereskedéssel foglalkoznak: viseltessenek a földbirtokos osztály iránt több bizalommal, nagyobb tisztelettel. S ugy azok, mint a földbirtokosok háritsanak el maguktól minden oly esetet, vagyténykörülményt, melyet az irigység, rosszakarat, vagy féltékenység ürügyül használhat föl visszás helyzetek, feszült viszonyok előidézésére, félreértésekre, kizökkenésekre, kölcsönös meghasonlásra és társadalmi surlódásokra.

A jég megtört. A nemzeti társadalom minden fia és leánya érzi, hogy uj kötelességek hárulnak reá: hogy a széthuzó erőket egyesitjük, a tespedő közönyt megtörjük; lelket öntsünk a kétségbeesésbe, bizalmat a csüggedésbe és hogy a hit, remény s szeretet magvait hintegessük el széles e hazában mindenfelé.

A tér nyitva, a nemzet hálás és ne panaszkodjék senki, a ki a közügynek igazán szolgálni akar, hogy nincsen számára tevékenységi kör; mert sem a főrangu jog, sem a demagóg irigység le nem szoritják őt ma már a közpályáról.

Oly számos *tere* van a köztevékenységnek, hogy választhat belőle mindenki magának valót — hajlama és tehetsége szerint.

Éppen az a mi bajunk, hogy nem akarunk foglalkozni a társadalom dolgaival, melyek fizetéssel, jövedelemmel nincsenek összekötve. Pedig ez az az u. n. *nobile officium*, mely olyan szépen jellemzi a multban a jószivü, nemeslelkü és humánus gondolkozásu magyar nemes embert. A kit a sors felruházott vagyonnal, miveltséggel, szélesebb látó körrel és polgártársainak becsülésével, bizalmával: férfi, vagy nő, az ne álljon felre egyik sem,

A nobile officium kötelességet ró a hazafira, hogy szolgálja az államot és társadalmat, gyámolitsa a szegényeket és szükölködőket. Csak igy lehet erősebb az állam, nemesebb a társadalom s csak igy gátolhatjuk meg, hogy az emberek ne rohanjanak az önzés, szükség vagy nélkülözés utján a szoczializmusba.

A társadalmi ügyekkel való foglalkozást a hazaszereteten kivül még az *emberség* is követeli. «*Ne csak Istenben bizzunk, mint bizánk. Emberségünkből álljon fenn hazánk!*»

Munkásügyi szakosztály.

A munkásügyi szakosztálynak az a feladata, hogy a munkás-ügyekkel komolyan, behatóan és szeretettel foglalkozzék és rábirja a társadalom magasabb és vagyonosabb osztályát a munkások sanyaru sorsának enyhitésére, javitására.

I. Feladatai.

Az a feladata, hogy a fiatalabb munkás nemzedéket hazafias szellemben oktassa; hogy hazafias érzelmü magyar *munkavezetőket* alkalmazzon külföldi munkavezetők helyett, a kik egyszersmint agitátorok is s akik a külföldi munkásoknak még egyenlő képesség mellett is elsőbbséget adnak a belföldiek fölött s a helybelieket háttérbe tolják a vidékiek előnyére. A mi a hazai munkások közt méltán idézi elő az elkedvetlenedést, elkeseredést, elégületlenséget és ellenségeskedést. E miatt különösen sok a panasz a fővárosi gyáraknál és az *állam által is segélyezett* más ipar-vállalatoknál.

Feladata továbbá a munkásügyi szakosztálynak munkás otthonokról, rokkantak házáról, munkás olvasó-körökről, könyvtárakról, fillér-egyletekről, kár-, baleset-, betegség- és öregség esetére biztositó-intézetekről, munkásközvetitő intézményekről gondoskodni azok számára, kik munkát, vagy munkást keresnek. Feladata a *gabona- és munkauzsorát*

rendezni; a mezei munkások téli keresetét novembertől márcziusig lehetővé tenni; a gyülekezeti és egyesületi jog rendezését sürgetni és a munkásoknak állami, egyházi, megyei és községi terheit a méltányosság eseteihez képest lehetőleg enyhiteni.

Sok más fontos kérdés tartozik még a munkásügyi szakosztály feladatai közé. A most előadottak azonban már oly lényegesek s annyira komoly és sürgős természetüek, hogy valamennyi mást megelőznek. — Elannyira, hogy ha ez intézkedéseknek most csak egy része foganatosittatik is: már akkor is helyes utjára léptünk a szocziálizmus megoldásának.

II. Az agitátorok müködése.

Baj volt az eddig hogy a munkások ügyeivel főleg csak az agitátorok foglalkoztak s hogy a munkások főleg csak azoknak eget-földet tárgyazó igéreteiben biztak. Amin nem is lehet valami nagyon csodálkozni. Mert a tömeg csak abban hisz és abban bizik, csak azt emeli paizsára, a ki vele foglalkozik, a ki benne önérzetet, kedvet és tetterőt ébreszt.

Holott pedig ez agitátorok csak a zavarosban akarnak halászni, csak egyéni érdekeiket szolgálni és saját egyéni hasznukat előmozditani. Az ő elelmük csak az, a mi ködös, a mi fölleges, a mi zavaros. Ők csak ebben élhetnek, bujkálhatnak és bolondithatnak. Mit bánják ők a következményeket; mit törődnek ők az elbolonditott, félrevezetett szegény munkásnéppel, — csak saját uralmuk, jólétük a jelenben biztositva legyen.

Az a feladatunk, hogy a munkásoktól ezen agitátorokat távol tartsuk, hogy a munkásokat ezen agitátorok

vezetése alól elvonjuk. Mert ezáltal legjobban meggátolhatjuk a szoczialista párt müködését; mint ezt a fővárosi szoczialista *vezérelemek* tömeges kiutasitása példásan bizonyitja.

Nem is lehet törvényesség szempontjából helyteleniteni az agitátorok megfékezését. Mert ezek az agitátorok örökös harczban élnek az állammal, egyházzal, biróval és elöljárósággal. Világos tehát, hogy ezek a munkások sorsán nem segithetnek. Ezek a munkások helyzetét csak roszszabbitják, de nem javithatják.

Az agitátorok a munkásosztályt *fejös tehénnek*, *keresetforrásnak* tekintik, mely dusan, fényesen jövedelmez nekik; a munkásoknak önmaguktól megvont és beküldött filléreikből házakat, földeket vesznek, uri módon élnek; pedig semmit sem fáradnak és tesznek. Az izgatásból élnek; éhen halnának, ha nem izgatnának; avagy ha a munkások saját fejükkel gondolkoznának és saját szemükkel látnák a helyzetet.

III. A szocziálizmus és terjedése.

Ugy az agitátorok, mint mások is sokan sokféleképen magyarázzák a *szocziálizmust*. Mi is ez hát tulajdonképen az ő istentagadó és hazaáruló tanaival?

Végeredményében még sem egyéb az, mint a jelenlegi törvényes állami és társadalmi rendnek felforgatása és olyan jövendő alapitása, hol a *nagy tömeg az ur*, ez parancsol és garázdálkodik vak ösztön szerint. A társadalom szervezését magának követeli; el akarja venni az államtól, mely törvényei alá kényszeriti őket.

A szoczialisták azt hirdetik, hogy nincs Isten, ez az ő *vallásuk;* nincs haza, ez az ő filozófiájuk. Nekik a törvény, az állam dogmája: csak papiros. Nekik a hit és

vallás, az egyház dogmája: semmi, álom, tünemény, illuzió, gyerekésznek való.

A szoczialistának, ugymond, abból, hogy állam, nincs elég joga; abból, hogy ország, nincs földje s abból, hogy haza, nincs haszna. Pedig a haszon a fő a szoczialistának; mert ő azt tartja, hogy *ott a hon: a hol a haszon.*

A szoczialista agitátor nem ismer el *tekintélyt* maga fölött. Nem ismer Istent, nem ismer királyt, nem ismer hazát, nem ismer papot, nem ismer katonát, nem ismer sem birót, sem előljárót. Ő nem vesz tekintetbe sem jogot, sem igazságot, sem erkölcsöt, sem tudományt, sem müveltséget. Neki nem parancsol senki, sem az ur, sem a gazda; neki a magántulajdon, kötelmi jog, szerződés, családi jog, házasság, apai hatalom és az örökösödési jog — ez mind semmi. Csak másnak vagyona és ennek a felosztása: ez a valami.

A szoczialisták teljesen meg akarják szüntetni a privát termelés szabadságát. Teljesen meg akarják szüntetni a magán- és közgazdaság közötti különbséget; e végből azt követelik, hogy minden termelés igazgatása közvetlenül és kizárólag a közhatalom kezére legyen bizva. Minden munkát *közmunkává* tesznek s hogy ezt központositsák, a polgárokat vasgyürüvel szoritják össze.

A szocziálizmus a magántermelést teljesen átadná a közhatalomnak, ugy az ipar, mint a földmivelés és kereskedelem terén. A belkereskedelem megszünnék, a külkereskedelem pedig államivá válnék; tehát az egyesek szabad versenye: ez abszolute ki volna zárva. A magántőkét teljesen ki akarja küszöbölni; minden tőkét, ingót és ingatlant köztulajdonná akar tenni. De a ki a pénzügyi spekuláczió üzelmeit az által akarja megszüntetni, hogy a pénzt egyáltalán törli, ez az abuzussal együtt a

a hasznos uzust is kiküszöböli, kiönti a mosdóvizzel együtt a gyereket is.

A szocziálizmus az embert teszi ugyan a közgazdászat központjává, de csupán az *anyagi javakra* irányozza tekintetét. Azonfelül oly *szervezetet* akar teremteni, a melyben az egyesek hallatlan, szembeszökőleg természetellenes, égbekiáltó despotizmusnak lesznek kiszolgáltatva. (*Madách* falanster jelenete.) Azzal a mi a nemzetek életében legelsősorban irányadó: az erkölcsi, vallási, értelmi és lelki javakkal semmit sem törődik.

Veszedelmes tanok ezek. Kétségtelen levén, hogy a szocziálizmus végeredményében alig egyéb, mint a legvadabb *anarchizmus*, mely ellen pedig épugy, mint a *szoczialista sajtó* izgatásaival, lázitásaival szemben is nemcsak az államnak, de a társadalomnak is a legerélyesebben föllépni és intézkedni kell.

A szocziálizmus és anarchizmus voltaképpen *két különböző fa* ugyan, más-más talajon nőtt mindegyik, leveleik is különbözők; de azért mégis ugyanazon mérges gyümölcsöt termi mind a kettő. Más a katechizmusa a szocziálizmusnak is, anarchizmusnak is, mindegyik más-más uton jár; de azért mindkettőnek azonos a czélja: az állam és társadalom *felforgatása*.

Elszánt küzdelmet kell folytatni mindkettő ellen, haladéktalanul megtéve mindazon megelőző (praeventiv) intézkedéseket, melyek a nagyobb méretü kitöréseket, eruptiókat meggátolhatják és a gazdaközönséget megszabadithatják az utolsó katasztrófától.

Nagyon természetes tehát, ha egyformán védekezünk mindkettő ellen, akár a parasztszoczialisták kaszái fenyegetnek, akár az anarchisták kései? A szoczialista paraszt csak ugy megragadja a kést, mint *Caserio, Ravachol,* vagy *Lucheni.* Avagy ha a föld felizgatott népe fejünkre

gyujtja a házat, akkor talán igy szóljunk: «Ez a gyujtogatás nem számit, mert ezt a szoczialisták tették!».

A szocziálizmus 1891-ben még csak *Békésmegyében*: Orosházán és Csabán mutatkozott. 1892-ben már *Csanádmegyében* és *Csongrádmegyében* Hódmező-Vásárhelyen is föllépett. 1896-ban pedig már 11 megyében és 3 kir. városban ütötte föl fejét. Mig elvégre 1897-ben 24 vármegyében és 9 kir. városban konstatálta a hivatalos hatóság a munkásmozgalmat.

És ez igy terjedhet tovább és tovább, mint a láva, mindig fokozottabb gyorsasággal; kiméletlen hadat üzenve a tizparancsolat öröktörvényeinek. Ha csak az ő higgadságát soha el nem vesztő *bölcseség* az ő okos, igazságos, de mindamellett erélyes intézkedéseivel mielőbb közbe nem lép.

Most még csak a *magyarság*, helylyel-közben a *szerbek* és *sokáczok* s elvétve itt-ott a *németek* vonattak bele a mozgalomba. De félni lehet, hogy belehurczolják majd e *kórt* a nemzetiségek által lakott vidékekre is, a hol már csak azért is válhatik veszélyesebbé, mert a *nemzetiségi mozgalmakkal* egyesittethetik.

IV. A munkásmozgalmak története.

Bármily fenyegetőnek lássék is azonban a szocziálizmus terjedése: attól megijedni, megrettenni mégsem szabad. Szemébe kell annak nézni. Mert a tüzpróbákat is keresztülélhetjük, a legnagyobb bajokat és akadályokat is leteperhetjük, ha tervszerüen, a helyzetnek józan és komoly megfontolása mellett, bátran és férfiasan szállunk elébe.

A *helyzet rendkivüli.* A rendkivüli helyzet rendkivüli

eszközök alkalmazását nemcsak megengedi, de azt is követeteli: hogy nem félve és nem riadva vissza semmiféle egyéni kellemetlenségtől, minden izgatás, kihágás, veszélyes fenyegetés rögtön és a legszigorubban megtoroltassék.

A rendkivüli eszközök alkalmazásának szabadságára ily esetekben a korszakonként meg-megujuló *parasztlázadások* történetei adják a példát ugy a mi hazánkban, mint a többi Európában. Ezek adják a példát a *munkásmozgalmak* eredménytelensége, sikertelen voltára nézve is. Mert az állam és társadalom egyesült erejének mindig sikerült elnyomni az ilyen féktelenkedő munkásmozgalmakat, melyeknek aztán nemcsak azok szenvedték kárát, kik abban tevékeny részt vettek, hanem családjaik és az ártatlanok is. Mert a büntetés karja erős és a keze ilyenkor kelletinél is hosszabbra nyulik.

Magyarországban a nemzetiségi fölkelésektől eltekintve, legismeretesebb a *Dózsa György*-féle parasztforradalom 1514-ben a Tisza vidékén, melyet *Báthory István* és *Zápolya János* seregei még meglehetős idejekorán megsemmisitettek.

Ez történt az 1735-iki *Péró*-féle és az 1831-iki *felsőmagyarországi* (zemplén- és sárosmegyei) munkásmozgalmakkal, ugynevezett *parasztlázadásokkal* is, a mely utóbbit *Kossuth Lajos* fékezte meg hatalmas szónoklatával, puszta kézzel, bátran és elszántan elébe állván a bőszült parasztságnak. Ez volt Kossuth Lajosnak első szereplése. Szónokolt egyszer magyarul, máskor tótul; élénk szinekkel fejtette ki előttük a veszedelmet, a melybe vakon, fejveszetten rohannak s végre is szétoszlásra birta a galádul felbujtogatott népet.

A Dózsa-lázadásnál még nagyobb és vérengzőbb volt az a paraszt-háboru, mely a reformáczió korában 1525-ben *Délnémetországban* a Rajna- és Majna-vidékén pusztitott az

evangéliumi egyenlőség megvalósitása végett. *Eredmény itt sem volt semmi.* Mert a német nagyfejedelmek és a hűbérurak katonái végre is legyőzték a fölkelőket és ezeknek lézengő lovagvezéreit, kiknek véres pusztitásairól a kiégett üszköt és zsarátnokot rejtő romladékok, ember- és állatkinzások és mészárlások tanuskodtak.

Éppen ilyen eredménynélküliek voltak azon pórlázadások is, melyeknél a XIV. és XV. századokban a *svájczi* parasztok verekedtek össze az osztrák lovagcsapatokkal. Ugy nemkülönben a *husszita* háboru is Csehországban, hol szintén a pórnép harczolt a császári hadsereg ellen, megint csak eredmény nélkül.

Ide lehet még számitani *Francziaországban* az u. n. párisi *frondt*, mely ellentétben a föld népeinek mozgalmaival, a *városi polgárok* forradalma volt *IV. Henrik* és *Richelieu* által vezetve az elégületlen alsóbb néposztály és a nemesség ellen.

A társadalmi vajudások örökké forgó képe ez már háromezer év óta, *Plato* és *Aristoteles* görög bölcsek és államférfiak korától egész mostanáig. Eleven bizonyságául annak, hogy nem a számtani és *fejszerinti*, hanem mértani, vagyis az *érdemszerinti* egyenlőségben van az igazság.

Platónak, a ki a kommunisták és szocziálisták ős édesapja volt, tanitásait az *egyenlő vagyonközösségről*, a világ már háromezer év előtt elvetette épugy, mint elvetette azon elméletet is, melyet a *nőközösségről* és a *gyermeknevelés közösségére* nézve előadott.

A vagyonközösség a *magántulajdont*, a nőközösség a *házasságot*, a nevelésközösség az *apai és gyámi hatalmat* semmisitette volna meg.

Mig ellenben háromezer év óta helyesli és követi már *Aristotelest*, ezen legnagyobb csillagát a nagy államférfiaknak. Aristoteles már háromezer év előtt is azt tani-

totta, hogy a vagyon és haszon mindenkinek *személyes érdemei szerint* jusson — a teljesitett szolgálatok arányában. *A mérvadó a végzett munka milyensége és mennyisége legyen.*

A szocziálizmusnak és kommunizmusnak tehát már háromezer éves multja, története van. Pályafutását megkezdte az ős hajdankorban, folytatta a középkorban és nem akarja ezt abbanhagyni az ujkorban és a jelenkorban sem. Györzelemre azonban sohasem juthatott, mert igazságosnak, méltányosnak vagy emberhez illőnek sohasem találtatott.

V. A hazafias munkások többsége és vezetése.

Baj volt az eddig, hogy a munkások ügyeivel a társadalom magasabb és vagyonosabb osztálya nem igen foglalkozott, nem is igen mert foglalkozni, mert forradalmi törekvésekkel gyanusitották őket. Pedig ezek voltak, vagy ezek lettek volna az igazi jó hazafiak.

Innen van, hogy a gazdaközönség eddigelé a munkásmozgalmakat ölbetett kezekkel nézte s ezzel magát mintegy alávetette az agitátorok és a felizgatott tömeg terrorizmusának. Tétlenül szemlélte az elharapódzó kórt és a *kormányra* bizta az orvoslást.

A társadalom még ma is a kormányban és közhatóságokban keresi mankóit; csak ezek támogatásaival akar és tud járni. Pedig itt már az idő, itt van az utolsó pillanat; hogy a társadalom is *öntudatára* ébredjen és cselekedjék. Mert ha a munkások is elszakadnak tölünk és veszély fenyeget bennünket a *mezőgazdasági munkások* részéről is: ki védi meg majd államjogunkat és ha majd mindenünnen felhangzik a nemzetközi szoczialisták dala, ki védi meg a hazát, a szülőföldet, ki védi meg a ma-

gyart a horvátok, szerbek, románok, tótok, szászok, németek és egyéb nemzetiségek kifelé való, bomlasztó törekvései ellen.

A munkások tulnyomó többsége most még józan, megbizható, higgadt emberekből áll. Ha ezek tapasztalni fogják, hogy velük a gazdaközönség s a magasabb és vagyonosabb társadalom is foglalkozik, jóakarattal érdeklődik: erősen hiszem, hogy a *szocziálizmus megáll diadalmi utján.*

Mert ekkor azok a higgadt és hazafias érzelmü, vallást, erkölcsöt és törvényt tiszteletben tartó munkások, *kik többségben vannak*, megnyugszanak sorsukban. Meg lévén győződve arról, hogy az a gazda, az a birtokos osztály mégis csak jobb és megbizhatóbb barátja a népnek, mint az az ingyenélő *agitátor*, a ki a szegény munkásnak elcsalt vagy elkéregetett filléreiből vigan és nagyuri módon éli világát.

A józanabb többsége a munkásoknak tudja és belátja, hogy az ő bajukon és sanyaru sorsukon jobban és biztosabban tud segiteni az az *előkelő társadalom, mely neki szolgálatot ad, őt munkával, bérrel, jutalommal és jövedelemmel ellátja;* — az a magasabb és vagyonosabb társadalom, mely nem áll örökös harczban a fennálló renddel, törvénynyel, a hivatalos hatalommal és nem ellensége a békének, nyugalomnak és szeretetnek a munkás és munkaadó között, mint az az *agitáior és az a szoczialista sajtó*, mely nyilt lázadást folytat az állam és társadalom, Isten, haza, törvény és alkotmány ellen.

S éppen azért, mert eddigelé még a munkások tulnyomó többsége, higgadt és hazafias érzelmü polgárokból áll: ezekkel ugy a törvényhozásnak, mint a kormánynak és társadalomnak foglalkozni kell. Foglalkozni kell pedig komolyan és szeretettel. Mert csak igy választhatjuk el

őket a mindenütt jelenlevő agitátoroktól; mert csak igy akadályozhatjuk meg, hogy az agitátorok karjaiba vessék s azok vezetése alá rendeljék magukat.

VI. A jóravaló munkások becsülése.

A munkásosztály megérdemli, hogy őt szeresse, megbecsülje ugy az állam, mint a társadalom. Mert az a szerény, kopott és legtöbbnyire foszlányos, rongyos zubbony legtöbbnyire meleg szivet, nemes lelket takar. Azok a markok és tenyerek, melyek a sok munkától meg vannak kérgesedve s azok a vállak és karok, melyek a sok dologtól meg vannak izmosodva, erős és hatalmas támaszai e hazának. A mit a munkás keze elvet, azt sem az aszály el nem pusztitja, sem a vizáradás el nem sodorja, sem a jégverés össze nem zuzza. A munkás keze után a földiekből égiek sarjadnak, a kicsinyből nagy születik és az, a mi mulandó, örökkévaló jutalomban hajt ki.

A munkásnép ugyanaz a társadalomban, a mi a *termőföld* a fizikai életben. Nincs közjólét a nép jóléte nélkül; nincs közerkölcs a nép erkölcse nélkül. Mert a mit a társadalom felsőbb rétegei megteremtenek a maguk számára, azt elsodorhatja egy hulláma a háborgó népnek, ha jogos igényei ki nem elégittetnek.

Éppen azért, ha a munkások tévednek, talán tömegesen tévednek, nem szabad ezt mindjárt bünnek, vagy rakonczátlanságra hajló vérmérséklet lázadásának tulajdonitani. Jogunk van feltenni, hogy vétség, kihágás, vagy büntény elkövetésére örömest senki sem vetemedik.

Én szeretném, ha nyilvános közhelyeken táblák állittatnának fel ezen szavakkal: «Becsüld a munkást»! Ezzel valószinüleg többre mehetnénk a szocziálizmus megoldásában, mint sok czifra theoriával.

A becsülés maga után vonná, hogy teljes komolysággal foglalkozzunk a munkás nép szükségleteivel és ne mindig csak azon törjük a fejünket, hogy minél kisebb bérért minél több munkát kapjunk.

A becsülés maga után vonná, hogy a társadalom *segitő kezet nyujtson a munkában.* Mert magunkat segitjük meg azzal, a mit a munkásnak adunk szerető szivvel. Társadalmi válaszfalakat rombolunk le észrevétlenül. Fajunkban az értelmi és erkölcsi erőt szaporitjuk alig megérezhető áldozatok árán.

Igen is! Mi megbecsüljük a munkást, segitjük is a munkást. De csak ugy, ha viszont a munkás is megbecsüli magát és a teljesiti a maga kötelességét. A munkás is tartsa első kötelességének tisztelni és szeretni az Istent, a királyt, hazát, nemzetet, a fennálló törvényt s a létező társadalmi rendet.

A munkások is gondolják meg, mivel tartoznak hazájuknak, szülőföldjüknek, nemzetüknek és Magyarországnak, melyről igazán mondja intőleg a költő: «Hazádnak rendületlenül légy hive ó magyar! Bolcsőd ez majdan sirod is, mely ápol s eltakar. Áldjon vagy verjen sors keze, itt élned, halnod kell!»

Kövessék e tekintetben a francziaországi munkások példáját, kik elismerték azt, hogy ők igenis csak *egy nemzethez* tartoznak és csak *egy hazájuk* van.

A dolog igy történt.

A készülő párisi világkiállitás földmunkásai csekélynek tartották bérüket, sztrájkolni kezdtek és példájukat követték a többi munkások is. A munkástőzsde forrongott, gyülés gyülést követett, a sztrájk mind nagyobb arányokat öltött. Ebben a válságos pillanatban a párisi községtanács *kiáltványt* intézett a munkaadókhoz és munkásokhoz. A munkaadókat felhivta, hogy teljesitsék a mun-

kások kivánságait a *méltányosság keretében;* a munkásokat pedig, hogy vegyék tekintetbe mivel tartoznak Páris főváros és Francziaország iránt. A nemzetköziség talaján álló szoczialistáknál tehát a *hazafiságra* esett a hivatkozás.

És ime, mi történik. A sztrájkmozgalom lohad, a munkások jórésze ismét munkába áll, mert nem engedheti, hogy a *franczia dicsőségesen* szégyenfolt essék.

A munkás osztálylyal való foglalkozás tehát megérdemli a fáradtságot. A czél oly nemes, oly szép, olyan emberi és életvágó, hogy megérdemli a mélyebb és behatóbb gondolkozást; megérdemli azt, hogy Magyarország minden igaz és hü fia egyesüljön ezen nagyfontosságu társadalmi kérdés megoldásában.

VII. A kisgazdák megélhetése.

Mielőtt azonban a munkás osztály feladatainak ismertetését befejezném, nem hagyhatom emlités nélkül azt a sajátszerü és különös tapasztalatot, hogy ámbár a *gazdáknak* is végtelen sok a bajuk, náluk is erős az életharcz és keserü az életküzdelem: a nyilvánosság azonban hirlapok és gyülekezetek utján mégis csupán csak a munkásokkal foglalkozik.

Holott pedig a munkáskérdés a legszorosabban összefügg a *kisgazdák* és *középbirtokosok* megélhetési viszonyaival. A kettő között kapcsolatos lánczolat létezik. Egyik sem rendezhető külön-külön a másik nélkül.

A mezei gazdák is rossz időket élnek, sulyos anyagi gondokkal küzdenek. Nem csoda tehát, ha ezek természetes következményeit erősen megérzik a mezei munkások is.

A mezei gazda jövedelmei megfogyatkoztak és ez

szükségképpen maga után vonja a *regie*-költségek, a termelési kiadások kevesbitését is, apasztását is.

A termelési költségek ezen összevonása kihat a mezei munkásokra is és legelsősorban is ezeket sujtja. Mert a gazda ezen kiadásának szükebbre szoritása miatt a munkás keresete is csökken, jövedelemforrása megapad; pedig az igényeik és szükségleteik nála is fokozódnak az előhaladó korral és kulturával együtt.

Ha mindezekhez azután hozzáveszszük az állami, törvényhatósági, községi és számos egyéb egyházi és világi adók, terhek és járulékok rohamos emelkedését s a *rossz gazdasági éveket*, melyeket elháritani szintén nem lehetett: mindezek talán önmagukban véve is elegendők voltak a munkás-mozgalom megteremtésére.

Hogy azonban e mozgalom annál biztosabban kitörjön és lázadássá fokozódjék: megjöttek a *külföldi szoczialisták* is. A fővárosban megtelepedtek, hiveket, prozelitákat szereztek és innen kiindulva megkezdték a vidék megdolgozását.

Az pedig csak rendszerét, ügyességét bizonyitja ezen fővárosi intézők és vezetőknek, hogy müködésük területéül elsősorban nem a *Felvidéket*, vagy az *erdélyi részeket* választották ki, hanem az *Alföldet*, mely sokkal gazdagabb.

Az Alföldön lakó magyarság elsősorban a legelégedetlenebb és mindenkor legkönnyebben volt hajlitható az *ellenzékiségre* s esetleg az erőszakosságra. A magyar munkás felfogása, elhatározása gyorsabb s értelem és müveltségi fokozatra nézve is megelőzi az ország más faji jellegü többi lakosait. Tehát már ezen sajátos tulajdonságainál fogva is könnyebben fölvilágositható és rábeszélhető.

De éppen ezen tulajdonságoknál fogva az a szenvedély s minden hátsó gondolat nélküli tárgyalás közvetlen a *munkaadó gazda* és a *munkások* között eddig is meghozta,

ezután is meg fogja hozni a békés, méltányos kiegyenlitést. Mert alig hiszem, hogy az, a ki józan felfogással és elfogulatlan itélő tehetséggel bir, állást foglaljon a munkások olyan követelései ellen, melyek jogosak, méltányosak és másoknak sem erkölcsi, sem anyagi megkárositását nem vonják maguk után.

VIII. Budapest, mint a munkásizgatás főfészke.

Fődolog azonban, hogy a munkásmozgalom feje: *Budapest* éber figyelem és óvatos ellenőrködés tárgya legyen. Itt van a baj fészke. Itt vannak a főbünösök, a lelkiismeretlen iparlovagok, kiknek nagyuriasan, fölségesen megy a dolguk és mindenre van alkalmas módjuk.

A fővárosra kell tehát legnagyobb sulyt helyezni s az ellenmüködésnél az itt lakó *agitátorokat*, embereket és bujtogató *sajtótermékeket* a vidéki munkásosztálytól izolálni, elhatárolni, távoltartani.

Oda kell törekedni, hogy azon kötelékek, melyek a féktelen, izgató központot a félrevezetett vidékekkel összefüzik, teljesen szétvágassanak.

Még most nincs késő. Még most tulnyomó többsége a munkásoknak *hazafiakból* áll, a kik magyar honpolgároknak tekintik magukat és nem világpolgároknak; a kik nem csinálnak országos politikát, hanem szolgálják a magyar nemzet javát.

A magyar munkások ezen *hazafias érzületét*, ezt a nemzeti tulajdonságot más boldogabb nemzetek fiai nem érzik, nem értik. Éppen azért az ide jött-ment szociáldemokraták hiába is akarják rábeszélni a magyar munkásokat, hogy ők se legyenek hazafiak, ők se legyenek magyarok, hanem csak munkások; hogy ne szeressék

hazájukat, a mint, hogy ők sem szeretik azt, mert az ő szemükben ez a fogalom *ország* és *állam*, különösen pedig ez a szó *haza* és *nemzet* csak alárendelt elfogultság, megszokás, vagy együgyüség szüleménye.

A magyar munkás még ha bizonyos mértékben szoczialista érzelmü is, még akkor sem felejti el pillanatig sem magyar származását, édes hazáját: nem áll mint ellenség szemben a nemzet többi osztályaival; nem akar forradalmat, hogy a magyar alkotmányt és a magyar államot felforgassa, mert együtt érez a nemzettel, mint tagja a testnek és mint ennek az országnak hü fia, benső szeretettel ragaszkodik hazájához.

Beszélhet neki a német agitátor; a magyar ember az ő kedveért nem fordul hazája ellen s tőle el nem szakad. Több *erkölcsi* tartalom van a magyar munkásban s kevesebb benne az önzés, az egyoldaluság, mint a németben.

A mit a kozmopolitizmus apostolai prédikálnak, azt a magyar ember, hála Isten, még nem igen érti; az a mi munkásainknak nem kell.

És igazuk van! Mert ha a magyarság *társadalmi háborut* kezdene, ha megoszlana az általános szavazati jog fölött; avagy, ha mi is olyan pártoskodást vinnénk véghez, mint a *berlini, bécsi, westfaliai* vagy a *belga* anarchisták: hamar vége lenne Magyarországnak, melynek annyi ellensége van köröskörül, idebent is, odakünt is. Hogy aztán a munkáskérdésből is mi lenne majd akkor, ha a magyar szabadság elveszne! Ezzel aztán ugyan ki törődnék azok közül, a kik most német vagy franczia nyelven hirdetik az uj evangéliumot!

A nemzetközi propaganda Magyarországot a veszélyben nem segitené. *Nekünk magunktól kell boldogulni össze-tartással és nem czivakodással, mert kevesen vagyunk.*

Éppen azért nagyon kivánatos ugy nemzeties, mint

hazafias szempontból, hogy a magyar munkások emanczipálják magukat a külföldi vezetők alól. *Mert ha már egyáltalában kellene szoczialdemokrácziának lenni, akkor Magyarországban még ennek a szoczialdemokrácziának is magyarnak kell lenni* és alkalmazkodnia kell a magyar ember felfogásához, gondolkozásához, szokásmódjához és erkölcseihez, a melyek között pedig legelső és legfőbb a *hazafiság.*

A magyar munkásvezéreknek be kell látni, hogy mi a mi édes hazánkat nem hagyjuk; hogy Magyarország a magyaroké; hogy idegenek itt nálunk nem uralkodhatnak. Az idegenek dolgozzanak, ha ide jönnek; de ne parancsolgassanak. Hagyjanak nekünk békét. Hagyják meg nekünk magyaroknak nyelvünket, nemzetiségünket, honszerelmünket.

Az Uristen magyaroknak teremtett bennünket és nem lehet mindenki hazátlan világpolgár, mint ezt a németről mondani szokták. De nem arról a németről, a kitől mi magyarok annyi sok szépet, jót és nemes dolgot tanultunk és jövendőben is tanulhatunk. Hanem arról a németről mondják ezt, a ki ex offo születik, büróban nevelkedik és akták közé temetkezik.

IX. Az iparos ifjuság hazafias nevelése.

És itt kell megemlitenünk különösen az *iparos ifjuság* hazafias és modern szellemben való nevelését, szakképezését is, a mely elsősorban függ az *iparos ifjusági egyesületektől.*

Szinte hihetetlen, milyen sanyaruan tengődnek ezek a nemes törekvésü s nagy gazdasági és társadalmi jelentőségü egyesületek a társaskörökhöz, klubokhoz képest. És miért? Mert azok, a kik hivatva vannak arra, hogy támogassák őket, nem törődnek velük.

Az önálló iparosok, a kiknek érdekükben áll, hogy jó és minden tekintetben megbizható munkásokhoz jussanak; az iparbarátok, a kik egyre azt hangoztatják, menynyire szivükön viselik a hazai ipar sorsát és a mindenféle rendü és rangu iparhatóságok, ipartestületek alig vesznek tudomást ezeknek a hazafias egyesületeknek a létéről. A mi természetesen magára az iparos ifjuságra is visszahat s igy züllésnek indulnak a legnemesebb intenczióju egyesületek — vagy százan vannak az országban — éppen most, mikor az iparos ifjuság hazafias nevelésére és szakképzésére a legnagyobb szükség van.

Pedig mód és alkalom kinálkozik elég e hasznos egyesületek támogatására.

Sokat tehetnének az iparosok e nemes czélok érdekében az által is, hogy munkásaikat, segédeiket az ilyen egyesületekbe való belépésre buzditanák, munkásszükségletüket az ilyen egyesületekből fedeznék stb.

Szóval, a czéltudatos iparpolitikusnak valahára figyelemre kell méltatnia azt az iparos ifjuságot, a melynek kezébe hazai iparunk jövője van letéve.

Nemzetiségi szakosztály.

A nemzetiségi szakosztálynak az a feladata, hogy a nemzetiségek között az elégületlenséget, bizalmatlanságot megszüntesse, a békét, barátságot, jó egyetértést előmozditsa.

I. Feladatok.

Az a feladata, hogy megértesse a nemzetiségekkel, hogy a hazafiságot igen szépen össze lehet egyeztetni a nemzetiség fogalmával, mint ezt már gróf *Zrinyi Miklós* tette, Péter öcscséről eképpen szólván: Az én vitéz öcsém nyelvére bár horvát, de azért, mint magyar imádja hazáját.

Meg kell értetnünk a hazánk területén lakó népfajokkal, hogy lehet valaki *nemzetiségére* nézve német, horvát, szerb, román vagy tót; de hazafiságára nézve nem lehet más, mint magyar. Mert nemzetiség sok, sok van, de haza csak egy van: a területileg és politikailag feldarabolhatlan ezer éves Magyarország. Bármilyen nyelven is beszéljenek tehát a köztünk lakók, ők mégis magyar állampolgárok s mint ilyenekre a magyar nyelv tudása csak előnynyel és haszonnal járhat. Mert a magyar nyelvnek, az államnyelvnek tudása nélkül sem a politikai életben, sem a megyei és községi ügyek rendezésében nem vehetnek részt olyan mértékben, a milyen mérték őket a magyar nyelv tudása mellett méltán megilletné.

Ez legyen a felelet azon vádaskodásra, hogy Magyarországban a nemzetiségek mindenféle politikai nyomásnak ki vannak téve és hogy a hol csak alkalom kinálkozik, minden tekintetben mellőzik őket. Nem mi fosztjuk meg a mi nem magyar ajku testvéreinket. Önmaguk zárják el maguktól az előnyöket, az állami és társadalmi boldogulásra vezető utat az által, hogy szándékosan nem akarják megszerezni a törvény által megkövetelt képesitő kellékeket; a melyek közé szükségképen tartozik az *állami nyelvnek* tudása is.

Béke és szeretet a jelszavunk jóindulatu nemzetiségi honfitársainkkal szemben; ellenben határozott erély és tevékenység a túlzók irányában, kik nemzetiségi honfitársainktól csak nyugalmukat rabolják el és a nemzeti egység megbontására irányuló törekvéseik által pozitiv eredményeket amugy sem érhetnek el; mert addig, a mig magyar lesz ezen a földön Szent István koronájának épségét minden tulzóval szemben meg tudjuk és meg is fogjuk védeni.

Kötelessége tehát a hazafias értelmiségnek az ily izgatásokat éber figyelemmel kisérni, az izgatók munkáját megneheziteni, megakadályozni, hatásukat ellensulyozni. Az értelmiséget idáig iskoláztatni azonban csak vidéki szövetségeink lesznek képesek.

II. A magyar faj politikai türelmessége.

A magyar nemzet a nemzetiségekkel szemben sohasem követte el azt a politikai türelmetlenséget, a melyet a nagyobb külföldi államok eljárásában tapasztalunk. Tudjuk a történelemből, hogy mit tett azokban a politikai nemzet a többi népiségekkel szemben.

Nézzük csak *Francziaországot*, mely ma már a nemzeti egység és nemzeti állam példányképeül szolgál. A szabadság, egyenlőség és testvériség hazájának mondják. Mégis a hol a többi népfajokat asszimilálni, magábaolvasztani nem sikerült: kiirtotta őket a czivilizáczió előnyére. Ez történt *Spanyolországban* is, a hol a kelta és gallus faj beolvadt az iberekbe.

Angolországban a szász, angol, iber és gallus lakosoknak semmi faji hasonszerüsége Vales és Skóczia (az egykori Kaledonia) kelta eredetü népeivel; mégis az angol *államélet és tudomány* néprom gyanánt tekinti őket, nem lévén joguk követelni, hogy éljenek.

Hát a mi tudós tanáraink a *németek*, kiknek a czivilizáczió körül szerzett érdemeit senki sem ismeri el nálamnál jobban, hát ők vajjon kegyesebbek voltak-e a maguk szlávjai iránt? Tudjuk, hogy Hannovera, Mecklenburg, Holstein, Anhalt, Poroszország, Szászország és Ausztria nagy részének lakossága tótokból állott. Hamburg, Lübeck, Rostock, Schwerin stb. szláv népeknek voltak tót nyelvü székhelyeik. Szlávok alapitották Lipcsét, Drezdát; mégis az ugynevezett higgadt német közvélemény, a német komoly tudomány és a lelkes német hazafiság jelenleg is magasztalja Medve Albertet, hogy keresztes-háborut viselt Brandenburg szlávjai ellen s fennen áldja a Frigyeseket, kik irtó hadviselést folytattak Pommeránia, Szilézia és Posen nem németajku, lengyelül beszélő lakossága ellen. Elszász-Lothringenről nem is beszélek, sem arról, hogy a porosz kormány csak legujabban is száz milliót kért és kapott a poseni lengyel birtokok kisajátitására. Hiszen a mi történt, az mind a nagy *einiges Deutschland* érdekében történt.

Mi magyarok soha sem gyakoroltunk ilyen politikai türelmetlenséget az ország más eredetü és más

nyelvü nemzetiségeivel szemben. Nem is szándékunk követni őket. Isten őrizzen!

A világtörténelemben páratlanul áll az a testvériesség, az a nagylelküség, melylyel a magyar törvényhozás a birodalma területén talált, vagy idemenekült népfajok iránt viseltetett. Történelmünk és törvényhozásunk tanuságai határozottan ellentmondanak azon ráfogásnak, mintha Magyarország az itt lakó nemzetiségek elnyomására magát eszközül valamikor odaadta volna. A pusztaszeri nemzetgyüléstől kezdve le egész az 1849-iki szegedi országgyülésig, vagy ettől le egész a mai napig egyetlen egy törvényczikkely sincs, a mely nálunk egyik vagy másik nemzetiséget sérelmesen illetett volna.

Az uralgó magyar faj a többi nemzetiségeket mindazon jogokban részesitette mindig, melyekkel a magyar születésüek birtak. A törvényelőtti jogegyenlőség vörös fonalként huzódik végig egész törvényhozásunkon — a honfoglalástól kezdve egész mostanáig. Ezt be is lehet bizonyitani a *nemesség*, *polgárság* és *parasztsorsuak* történetével.

Már a honfoglalás idejében Árpád uralkodása alatt nemcsak azok voltak magyar nemes emberek, kik a hét ősi törzs és száznyolcz nemzettségből származtak, hanem magyar nemeseknek tekintettek a szláv és más eredetü népfajok is, kik a magyarokat a honfoglalás nagy munkájában segitették s ezáltal a haza körül érdemeket szereztek. Laurea virtutis. És ezt be is lehet bizonyitani a *nemesség*, *polgárság* és *parasztsorsuak* történetével.

Valamint a született magyarok, ugy a más ajku nemzetiségek is, a törvényes követelmények mellett azonképpen lehettek megyei nemesek, egyházi és világi főurak, az ország zászlósai, grófok, bárók, állami és törvényhatósági tisztviselők későbben is. Azonképpen lehettek *városi* polgárok is, ha az ipar és kereskedés terén kitüntették magukat. De

épp ugy lehettek és voltak jobbágyok is nemcsak a nem magyar ajkuak, de a magyar ajkuak is.

Ez uton váltak jó és gyakran hatalmas magyarokká a más nyelvü lakosság jelesei s ez uton erősbödött meg a magyar értelmiség annyira, hogy elvégre igenis nagylelkü s mondhatnám *fölényében bizva*, egészen közönyös lett a *nemzetiségi áskálódásokkal* szemben.

Egyszóval testvérekül fogadtuk őket: horvátokat, románokat, tótokat, szerbeket, szászokat, ruténeket stb. mindenben. *Semmiből sem voltak kizárva; semmiben sem voltak megröviditve.* Előnyökben és hátrányokban egyiránt részesültek ép ugy, mintha született magyar ajkuak lettek volna.

Söt többet mondok, mert históriai tény, hogy a nem magyar ajkuak *nagyobb jogokkal* ruháztattak fel, mint a született magyarok. Önkormányzatot és kiváltságokat, autonómiát és privilégiumokat kaptak, melyeknél fogva a megyei hatóság alól kivétettek, csak a koronás király hatalma alatt állottak, saját tisztikarral birtak, statust in statu képeztek és önmaguk gyakoroltak maguknak törvénykezési és közigazgatási hatóságot.

Ilyen autonómiát és privilégiumot nyertek: már az Árpád királyok kezdő korában a városok alján letelepülő *németek* (hospites), kik minden előbbi jogaikat megtartották; II. Endre királytól a Trácziából jött *románok;* II. Géza illetve IV. Istvántól a szepesi és erdélyi szászok; IV. Bélától a *kunok;* Nagy Lajos királytól a *ruthének*, kik Kariotovics herczeg vezérlete alatt jöttek hazánkba és I. Lipóttól a Csernovics Péter vezérlése alatt betelepitett *szerbek*. Már Szent István arra inti fiát, hogy a betelepülő idegeneket pártolja. Kálmán király pedig elrendeli, hogy az idegenek félannyi adót fizessenek, mint a honosok.

Igaz, hogy legujabban a köztörvényhatóságok rendezése alkalmával (1876-ban) ezek az önkormányzati ható-

ságok és kiváltságok elvonattak a nemzetiségektől, de elvonattak ugyancsak akkor a magyar ajkuaktól is. Elvonatott a *székelyektől, jászok- és kunoktól*, a nagykikindai kerülettől, több olyan megyei hatóságoktól és mintegy ötven olyan királyi várostól, melyekben előbb is, most is magyar ajkuak laknak. Átalakitották területeiket, a köztörvények alá helyezték s a megyékbe olvasztották őket.

A magyar törvényhozás tehát még itt is a jogegyenlőség és viszonosság követelményei szerint járt el.

A privilégiumokat pedig meg kellett szüntetni, mert 1848 óta a közszabadság korában, a privilégiumok ideje lejárt.

A leghatározottabban ellentmondunk tehát azon állításnak, hogy Magyarországban, a nemzetiségek most vagy előbb valaha nálunk elnyomva lettek volna. Sőt ellenkezőleg nincs Európában ország, hol a nemzetiségek több jogot élveztek volna, mint Magyarországban. S épen azért is nincs Európában ország, a hol a nemzetiségek erősebben megizmosodtak és nagyobb követelésekkel mernének föllépni a nemzeti egység és nemzeti állammal szemben, mint Magyarországban.

A *cseh-tót* párt az egykori nagy Morvaország visszaállitásáról beszél. Az *illyr* nép meg Délslávia létrehozásán töri a fejét. A *románok* szerint pedig az u. n. Dákoromania Nagy-Váradtól egész a Dniszter folyóig terjedne. Mindez bekoronáztatván a nagy *Panslavia* által, mely a földtekének legalább is egyötödrészét foglalná magában.

III. A nemzetiségi mozgalmak nem természetesek.

Eltekintve azonban mindezektől, nálunk Magyarországban a *nemzetiségi mozgalmak nem természetesek.* Mert azok nem a nemzetiségek érdekeit tartják szem előtt, hanem

az agitátorokét, a kik nem fajpolitikát csinálnak, mely fajszereteten alapul, hanem kenyérkeresetet, népbolonditó, törvény és közrend ellen lázitó, hazaáruló mesterséget üznek.

Az agitátorok az izgatást életpályának, keresetforrásnak tekintik, mely nagyon jól jövedelmez nekik. Könnyen, uriasan meg lehet belőle élni, pedig kvalifikáczió sem kell hozzá.

A krajczárokat és forintokat önként összehordja s szegény nép, melyet elbolonditottak, tévutra vezettek, fanatizáltak. Éhen halnának, ha ez a megcsalatott nép tiszta szemmel látna és higgadt fővel fontolgathatná a helyzetet. Éppen azért ezek az agitátorok, ezek az ugynevezett nemzetiségi apostolok mindenütt ott vannak, a hol a magyar ajku és nem magyar ajku népek jó barátságban élnek. Mindenütt ott teremnek, hogy e barátságot feldulják, ellenséges érzületté változtassák, tévutra hajtsák.

Mivel tehát egészen más az érdeke a népnek és egészen más az agitátornak: ezért akarja a nemzeti szövetség a népet az agitátoroktól elválasztani. És itt van *az a titkos rugó*, mely bősz haragra, bosszuállásra ingerli a nemzetiségi apostolokat az országos nemzeti szövetség s ennek vezéremberei iránt.

Határozottan ismétlem, bogy nincs is ellentét, nincs is politikai gyülölség magyar nép és nem magyar ajku lakosság között. Mert a nemzetiségeknek is teljesitve van minden számbavehető jogos, törvényes és méltányos kivánaáguk.

A nemzetiségek is szabadon gyakorolhatják *vallásukat.* Ezt részükre ugy az 1848. évi, mint az ezt megelőző és követő számos felekezeti törvények egyértelmüleg biztosit-ják. Helyénvaló itt megemliteni, hogy a magyar kormány a kath. papság *kongruájának* rendezésénél mily jelen-

tékeny mértékben gondoskodik a görög-kath. *román* papságról.[1])

Szabadon mivelhetik *kulturájukat.* E tekintetben a magyarországi nemzetiségek 1861. év, vagyis a magyar törvények visszaállitása óta óriási haladást tettek, amit statisztikai tényekkel is be lehet bizonyitani.

A magyar nemzeti kultura nem akarja a nemzetiségek kulturáját akadályozni. Mert az a magyar nemzeti kultura nem csupán a magyar faj müveltségére szoritkozik, hanem magában foglalja müveltségét azoknak a nem magyar ajku népeknek is, a melyek Magyarország területén laknak és a kik Magyarországban a politikai értelemben vett magyar nemzetet alkotják. — Csak azt akarja, hogy a nemzetiségek az ő egyéni különleges, partikuláris kulturájukat *individuális jellegük fentartásával* hozzák be a közösbe, az egyetemesbe, az ugynevezett országos nemzeti összmüveltségbe, — *állami kulturába,* — mely annál jelesebb leend, minél kiválóbb tulajdonságokkal ékeskedik kulturája azon egyes népiségeknek, melyek összesen

---

[1]) Az előirányzott évi 1·12 millió forintnyi szükségletből a görög-katholikus papságra 880,000 forint esik, még pedig ebből 600,000 forint a *román* görög-katholikus papságnak jut. E részesedésnek aránytalanul nagy volta evidenssé válik, ha tekintetbe veszszük, hogy a román nemzetiségü görög-katholikusok száma nem egészen egy millió; mig a tulnyomó részben magyar nemzetiségü római katholikusok száma 7·2 millióra rug. Épp ily nagylelkü módon gondoskodtak az akatolikus papság kongruájának már végrehajtott rendezésénél az *ortodox román papságról* is: amennyiben mig a magyarság legtőzsgyökeresebb részét alkotó kálvinisták csak 438.000 frtnyi évi segélyben részesülnek papságuk javadalmazásánál, addig a román ortodox papság kongruájának javitására forditott összeg évenkint 911.000 forintra rug. E hivatalos adatok is mutatják, mennyiben állhat meg az a szemrehányás, hogy a magyarországi románok kulturális és szellemi törekvéseit az állam mostoha bánásmódban részesiti. *A magyar kormány tudatában van annak, hogy a nemzeti állam eszméje semmiképen sem involválja azt, hogy egyes felekezetek vagy nemzetiségek mostohagyermeknek tekintessenek.* A magyar nemzeti állam oltalma alatt minden nemzetiség egyháza és iskolája nemcsak szabadon fejlődhetik, hanem támogatásban is részesül.

véve a magyar nemzetet és a magyar nemzeti géniuszt alkotják.

Közös kulturának, közös törvényeknek, szokásoknak és közös állami nyelvnek mégis csak kell lenni minden országban. Mert közös kultura és közös állami nyelv, közös törvény és szokás nélkül egy és ugyanazon ország területén csak *népek* lakhatnak, de *nemzetet* nem alkothatnak.

Szabadon gyakorolhatják *nyelvüket;* ezt részükre nemcsak az 1868. évi nemzetiségi, de a közoktatási törvények is biztositják. Mindezek teljes szabadságot adnak a nemzetiségi nyelvnek ugy a népiskolákban, mint a középiskolákban. A többek közt csak a *románokról* veszem a példát. A románoknak 3500-nál több román nyelvü népiskolájuk van; ezeken kivül 5 gimnáziumuk, 1 reáliskolájuk, 5 tanitóképezdéjük, 4 papi szemináriumuk, nagyszámu felsőbb leány- és polgári leányiskolájuk, melyekben *kizárólag románul tanitanak.* Nem is szólva az alig 200,000 főnyi erdélyi *szászoknak* hét virágzó középiskolájukról és több, mint háromszáz népiskolájáról.

A megyékben, városokban és községekben is teljes mértékben érvényesül a nemzetiségek nyelve, ugy mint a jegyzőkönyvek hivatalos nyelve. Egyházi ügyekben sincs semmi akadálya a nemzetiségi nyelvnek. Valamint nem gördittetik gát a nemzetiségek elé a társadalmi életben sem. — 1884. év óta több mint 50 román pénzintézet alakult, melyeknek összforgalma jóval meghaladja a 110 milliót, tiszta jövedelme pedig csaknem 1 millióra rug, czélul tüzvén ki a román nép különös érdekeit szolgálni, magyarellenes politikát követni, az erdélyi magyar földbirtokosokat depossideálni — hogy aztán a román földbirtokosok ragadhassák kezükbe a politikai vezetést.[1])

---

[1]) *Kőrösy József* dr., a fővárosi statisztikai hivatal igazgatója Pozsony-, Nyitra-, Bars-, Hont-, Nógrád-, Pest-, Gömör-, Abauj-, Zemplén- és Ungmegyé-

IV. Nincs ok a gyülölködésre.

Nincs tehát ok a *gyülölködésre*. Mert nálunk nem történhetik meg egyik népfajjal sem az, a mit *Németország* tesz a *dánokkal* Scheswig-Holsteinben, vagy a *lengyelekkel* Posenben, a hol Bismarck és utódai jónak látták a leggyökeresebb germanizácziót foganatba venni és a német nyelvet, mint *államnyelvet* még a *vallásoktatásnál* is kötelezővé tenni.

Nálunk egyik népfajjal sem történhetik meg az, a mi *Romániában* Dobrudsában az 1898. évi husvéti ünnepek alkalmával a babadagi bolgár templomban történt. Mikor

---

ben tett nemzetiségi tanulmányainak eredményéről egy kötetben számol be. A kiváló statisztikus minden elfogulság nélkül állitja egymás mellé a számokat Hiteles adatokkal bizonyitja, hogy mint hódit a *tótság* nap-nap után magyar területet, a magyarság pedig tétlenül nézi, mint pusztulunk és veszünk. A szláv sajtó folyton panaszkodik, hogy erőszakosan magyarositunk, tele kürtöli az egész világot a magyarok barbár sovinizmusával. *Körösynek* megdönthetetlen adatai szomoruan bizonyitják, hogy milyen óriási ősmagyar területet sikerült egy-két század alatt eltótositani. Nagy szolgálatott tett Kőrössy könyvével a magyarságnak. Nem azért, mert hiteles adataival megczáfolta a nemzetiségek rágalmait, hanem, mert megmutatta, hogy hol fenyegeti veszedelem a magyarságot, hogy hol kell s lehet tenni az ellen, hogy az egész fölvidék magyarsága el ne pusztuljon. A tótság ellentállás nélkül nyomul előre délre s meghóditotta a magyarajku területeket. Különösen nagy a magyarok veresége a Dudvág völgyében és a Vág jobb partján. Pozsonymegye nagyszombati járásának Magyar-Diószeg és Nagyszombat között elterülő része egy-két század előtt még magyar volt, ma pedig gyökeres tót. Maga Nagyszombat, a hol ma csak egyheted rész a magyar, azelőtt egészen magyar volt. Már 1540-ben magyar iskolája volt. a melyet a Bach-korszakban szüntettek meg. De egész Pozsonymegyében nincsen egyetlen egy őstót falu sem, a mely száz-százötven év alatt megmagyarosodott volna. Az a nagy kiterjedésü tót vidék, a mely a pozsonymegyei Nagy-Szombattól nyugatra Barsmegye határáig, délen pedig Galgócztól Diószegig, Tardoskeddig és Érsekujvárig terjed egy virágzott, de az utóbbi századokban kihalt magyarság nagy temetője. Délkelet felé pedig egész Komárommegyéig magyaroké volt az anyaföld s ma a tótoké. Az ő szent Oroszország-ukban, hol a katolikus templomokat lebontják, a német egyetemeket megszüntetik, az orosz nyelven kivül mást sem iskolában, sem egyházban, sem hivatalban nem türnek, de még Csehországban és Horvátországban is, bezzeg más eszközökkel fognak a szlávizáláshoz és más lépésekben halad is az előre.

ugyanis a pap bevégezte az istenitiszteletet és *bolgár* nyelven prédikálni kezdett: ezt neki a jelenlevő subprefekt megtiltotta azzal a kijelentéssel, hogy az orthodox templomokban mise után nem szokás prédikálni. Ha pedig a pap valamit tudtára akar adni a hiveknek, azt az állam hivatalos nyelvén, tehát nem bolgár, hanem román nyelven kell tenni.

Jekelfalussy Józsefnek az akadémiában tartott idei tanulságos felolvasásából az tünik ki, hogy a templomokban *nem mindenütt uralkodik a magyar nyelv.*[1])

---

[1]) A felolvasás erről a következő képet adja, ezzel is serkentve az Országos Nemzeti Szövetséget az erélyesebb munkára. Az adatgyüjtés kiterjedt arra a nemzeti tekintetben fontos szempontra is, hogy *mily nyelven mondják a szent beszédeket, énekeket és vecsernyéket.* Az eredmény a következő: Az *unitárus* egyházban egyetlen lelkészség sincs, a hol az egyházi élet nyelve nem volna kizárólag a magyar. — A *reformátusoknál* már számos kétnyelvü lelkészség is van, nagyobbára magyar fő és egyéb mellékesen használt nyelvvel; feltünő azonban, hogy eme köztudat szerint teljesen magyar egyházban több tiszta német (Bács-Bodrogvármegyében 4, Tolnában 3 és Temesben 1) és egy tiszta tót egyház is (Ungvármegyében) működik, a melyeknél a magyar nyelv még mellékesen sincs behozva. A *többi felekezeteknél* az egyházak körében a magyar nyelv még mindig nem foglalja el azt a helyet, a mely azt nemcsak állami jelegénél fogva, de egyszerüen a népességből ráeső számbeli aránynál fogva is megilleti. — A római katholikus egyházban kerekszámban 150 oly plébánia van, a melyekben valamely más fő nemzetiség mellett 100-nál, 200-nál, 300-nál, 500-nál, sőt 1000 léleknél is többre rug a magyarság, a nélkül, hogy e plébániákban a magyar nyelv legalább mint *második* nyelv mellékesen volna alkalmazásban. — Ugyanily lelkészségek szórványosan az *ág. ev. egyházban* is találhatók. A *görög katholikus* és *görög keleti* egyházakban, — a melyeknél a szertartási nyelv a nemzetiséggel összefüggésben van s a mely egyházak életében a magyarság ügye még rosszabul áll — némi javulást is csak a magyar szertartási nyelv behozatalától és a magyar püspökség felállitásától lehetni remélni. Aránylag legrosszabbul áll azonban a magyar nyelv használata az *izraelita* hitközségek egyházi életében. Az 569 izraelita anya hitközség közül 153 kongreszusi, 64 statuskvo és 260 orthodox hitközségben tartottak hitszónoklatokat, 92 hitközségben hitszónoklatok tartása nem volt szokásban. Az együttvéve 477-re rugó amaz izraelita hitközségek közül, a melyekben hitszónoklatokat tartani szoktak, a magyar nyelv csupán 85 esetben, tehát az emlitett hitközségeknek nem több mint 17·8%-ában volt kizárólagos használatban, *mig a német nyelv hizárólagos használata' 126 esetben,* az összes hit-

Ha tehát valahol, ugy különösen nálunk nincs ok a gyülölködésre a *nemzetiségek elnyomatása* révén. Mindezt hatalmasan megczáfolják és *igazságtalan rágalomnak* tüntetik fel először az erdélyi részekben virágzó *német* és *román* tannyelvü *iskolák*, másodszor a hazai *sajtószabadság*, harmadszor pedig és főleg a *féktelen szabadossággal* iró és lázitó *román* nemzetiségi hirlapok.

Hasonló szabadossággal szítják a tüzet Magyarország és a magyarság ellen a belső béke feldulása miatt a *tót* sajtó közegei, valamint egy része a *horvát* ellenzéki és a *szerb* hirlapirodalomnak.

Elannyira, hogy bizony-bizony itt lenne már az idő, hogy öntudatra ébredjünk, magunkat megemebereljük és véget vessünk ezen közveszélyes rendetlenségnek.

Mint minden szabadság, ugy különösen a sajtószabadság is csak *módjával* jó. A mi sok, az sok és elvégre is megárt.

A ki veszélyesen izgat és tévelyit: azzal erélyesen elbánni kötelesség. Kötelessége az államnak, de kötelessége az egyháznak is, mert a *pánszlávizmus* egyszersmind felekezeti métely. A ki ebbe esik: hitét is odadobja az orosz propagandának. Az *iskolákban csak nagy ovatossággal lenne szabad türni a nyelvtanulás czimén lappangó, gyülöletet szitó zárt köröket.* A pánszláv lapok és könyvek kinyomatását és terjesztését pedig a kormány és közegei ellenőrizhetnék szigorubban.

---

községek számának 26·4%-ában jelentetett be. Negyven hitközségnél héber nyelven tartották a hitszónoklatokat a többieknél magyar-német, német-magyar, továbbá héber-magyar és héber-német kettős nyelvek voltak használatban. Különösen elszomoritók az adatok az *orthodoxoknál*, a kiknek hitszónoklatokat tartó 260 hitközsége közül csak nyolczban volt a hitszónoklatok nyelve magyar, ellenben 109 hitközségben tiszta német, a többiben héber vagy vegyes nyelvü.

VI. Magyarország és Románia.

De nincs elllentét, vagy politikai gyülölség *Magyarország* és *Románia* közt sem; a mit a többek közt két legujabb ténynyel is lehet bizonyitani.

Első a magyar és román katonatisztek barátsága. Az év elején a Brassóban állomásozó közös hadseregbeli és honvédcsapatok *tisztikara* meghivást kapott a *plojeszti* román tisztikar mulatságára. E meghivás értelmében a közös hadsereg mindkét gyalogezrede, továbbá a honvédség, a huszárság és a tüzérség elküldte képviselőit Plojesztbe, a hol a 12 katonatisztnek fényes fogadtatást rendeztek. Nemcsak a román tisztikar, de a hatóságok fejei és az előkelő román családok is osztoztak e *vendéglátásban* s előzékenységük annyira ment, hogy a kik csak tudtak, a vendégekkel kizárólag magyarul beszélgettek.

Ezt a nagyszerü fogadtatást a *brassói* tisztek azzal viszonozták, hogy a román tiszteket egy ünnepélyes *estélyre* meghivták, a hol Brassó város magyar, szász és román szépségei mind együtt ragyogtak. Pazar lakomát rendeztek a román katonatisztek mulatságára, kiket *Mauer* főispán még külön is dezsönével vendégelt meg. A honvédség, huszárság katonai gyakorlatokat tartott s megmutogatta a főbb kaszárnyák berendezését is. Ezen barátságos érintkezést a felsőbb katonai hatóságok is támogatták ugy anyagilag, mint erkölcsileg, mint a melynek a *magyar-román* kérdés megoldásában fontos szerepe van.

A második bizonyiték *Urechia* a hires román szenátor és agitátor. Ez még csak legközelébb is a *Barbucz*-szobor leleplezése alkalmából a *magyarellenes mozgalom*

élén állt. Ma pedig már a *béke* olajágával fordul felénk, a béke galambját röpiti hozzánk. Arra inti a román testvéreket, hogy mondjanak le a *különválás* gondolatáról. Ez gyengeséget idézne elő.

Holott pedig a *magyarnak* és *románnak* együtt kell tartani, *erősnek kell lenni*, hogy mindketten diadalmasan kerülhessenek ki majdan azon élethalál-harczból, melyet az orosz tulterjeszkedés és a nagy pánszláv áramlat ellen Magyarországnak és Romániának együtt kell végigküzdeni egy nagy keleti földrengés, felfordulás esetén.[1])

Mint tényt emlithetem, hogy ez a felfogása és pedig már 1895 óta a romániai hivatalos külügyi politikának is, mely *Bratianu* óta nyiltan hirdeti, hogy az osztrák-magyar monarchia *jelenlegi dualisztikus formája* legnagyobb biztositéka Romániának a szláv népek expansiv törekvései ellenében.

Urechia tehát, e fővezér éppugy, mint őt megelőzőleg már *Bratianu* is a magyarok és románok között megtalálták az érdekközösséget és ez: a *véd- és harczszövetség* a pánszlváizmus ellen.

Helyesen mondja *Urechia*, hogy e végből Romániának Magyarországgal politikailag barátságban kell élni és *Magyarországnak erősnek kell lenni.*

Ugyde hogyan lesz és marad erős Magyarország?

Csak ugy, mint *nemzeti állam* — területi, politikai, gazdasági és kulturai egységének fentartása mellett.

---

[1]) Urechiának 1898. február 6-án irt levele eképen szól: „C'est mon avis que la puissance de votre pays et celle de la Rouménie exige dans l'avenir de notre part de la concorde et de l'amitié.“ Il faut que nos deux patries s'appuient l'un á l'autre, en cas du grand débacle de l'Orient, qui — malheureussement — n'est pas si loin, comme on le croit.“ (Véleményem szerint az önök országának léte és Romániáé a jövőben mindnyájunk teljes és őszinte egyetértését követeli, kipróbát barátságot követel. Két hazánk támaszkodjék egymásra a keleti nagy összeomlás (débacle) esetére, a mely — sajnos — sokkal közelebb van, mint hiszik.)

VIII. Nemzeti állam.

Magyarország ereje a nemzeti egységben és a nemzeti államban áll.

A törvények korlátain belül mindent meg kell tenni, minden időt és alkalmat fel kell használni annak megvalósitása végett.

Hogy ezen magasztos czélunkat elérhessük, nem szabad tétováznunk aggodalmasan; nem szabad se jobbra, se balra tekintenünk. Bátran, megfélemlithetlenül kell előhaladnunk és szilárdul kell megállni helyünkön a népek nagy tengerében, mint a szikla a tenger hullámai között,

Ezen nagy feladataink betöltésével szemben nem szabad alkura lépnünk senkivel és nem szabad visszarettennünk semmi akadálytól.

De nincs is okunk rá. Először, mert a férfias lelkesedés mindent legyőz; ez pedig meg van minden igaz magyar hazafiban. Másodszor és főleg, mert a nemzet társadalmi egységét és a nemzeti államot három nagy érdek követeli: *az ország érdeke, az uralkodóház érdeke és a monárkia nagyhatalmi állásának érdeke.*

Ha ellenkezőleg cselekednénk: nem birnánk nemzeti hivatásunk öntudatával, vagy legalább is nem felelnénk meg annak és nem lennénk érdemesek az állam névre.

A nemzeti állam fogalma meg nem türi sem az *erdélyi unió* felbontását, sem a *hivatalos nyelv* változtatását, sem a *nem* magyar ajku *katonai csoportoknak* nemzeti nyelvükön való vezényletét, kormányzását.

Nem türi pedig meg különösen azt, hogy a magyar nemzeti állam az Ausztriához hasonló alapokra fektetendő *nemzeti szövetséges állammá* alakittassék. Mert ekkor Magyarországot is épugy részekre kellene szakitani, mint a

miképen Ausztriában már is ráléptek a federalizáló politikának a feldarabolásnak utjára.

Kezdetét veszi ott a Verländerung, a nagy autonomista folyamat, a mely csődbe kergeti az osztrák államegységet s ennek attributumait szerzi meg a tartománygyülések számára.

Ez az állapot Magyarországra is sulyosan fogna nehezedni. Az Ausztriában létesitendő *szláv uralom* állandó veszedelme volna nemzeti fejlődésünknek. A legegyszerübb fizikai törvények erejénél fogva vonzó hatást gyakorolna nemzetiségeinkre és taszitót reánk magyarokra nézve. Politikája akaratlanul is megbénitaná a magyar állampolitikát nemzeti tartalmának kifejtésében. Önkéntelenül is indukcziós áramokat bocsátana ki magából, amelyek folytonosan zavarnák a magyar politika iránytüjét. Isten csudája lenne, ha el nem tévednénk, vagy éppen zátonyra nem jutnánk miatta.

Az egységesen szervezett s nemzeti tartalommal telitett Magyarországra nézve állandó feszély és állandó veszély volna a szláv uralom alá jutandott föderalizált Ausztria. A mi czentralizácziónknak esküdt ellenségévé válnék az ott diadalmas deczentralizáczió. Minden sikerünk az ő kudarczukat, minden kudarczunk az ő sikerüket jelentené. Ösztönszerüen éreznék, hogy a mi fennállásunk az ő létjogosultságuknak tagadása s hogy az ő hegemoniájuk csak a miénknek romjain élhet biztonságban is.

Közjogi viszonyunk Ausztriához egy német Ausztriát tételez föl; *faji és állami érdekeink a históriai németség uralmának folytonosságát teszik kivánatossá.* Még az európai érdek is a német Ausztria mellett szól, mert ez a mi közép-dunai nagyhatalmunk éppen a keleti szláváramlat megakasztására szolgál és bajosan lehetne határt vetni a szláv elhatalmasodásnak egy szláv jellegü gáttal.

Minden, de minden számbajövő szempont a németek győzelmét teszi kivánatossá. Annál csudálatosabb, hogy ezek az elszánt osztrák hazafiak a maguk elvadult buzgóságukban egyik ballépést a másik után követik el annyira, hogy mig ügyüket előbb ugyszólván egész Európa rokonszenvvel kisérte, most bizony velük nem szimpatizál ott senki.

Magyarország már csak azért sem lehet más, mint nemzeti állam, mert nemzetiségei nem birnak külön *nyelv-vidékekkel*. Az egyes nemzetiségek az ezeréves Magyarországban csak ethnográfiai népfajok voltak, de történelmi és közjogi individuálitással sohasem birtak, — az egy *Horvátországot* kivéve.

Ha a föderalizmus nálunk is fészket rakhatna, mint a szomszédunkban: ez nemcsak a magyar államnak, de a monarchiának *egységét* is elemeire bontaná, szétzüllésre juttatná, európai nagyhatalmi állását annyira gyengitené felforgatná s annyira lealacsonyitaná, hogy semmiképen sem maradhatna sem Németország, sem Olaszország szövetséges társa.

A nemzetiségi szövetséges állam nem fér össze sem a monarchia fogalmával, sem a dinasztia európai állásával, sem a koronának szent és szeplőtlen fényével.

Éppen azért a magyarság és a vezetői a magyar politikának folyton küzdöttek mindenféle *föderativ* nemzetiségi politika ellen és pedig nemcsak az ország határán belül, hanem ezenkivül is, még Ausztriában is. Példa rá a *dunai konfederáczió* és a *Hohennarth-féle* osztrák nemzetiségi föderalizmus.

A magyar nemzeti állam egységének megbontása akár politikai, akár gazdasági tekintetben egyértelmü lenne a magyar faj kárával és magyar hegemónia aláásásával. Épen azért minden törvényes eszközt fel kell használnunk annak teljes megvalósitása és fentartására.

Ez a feladatunk a *monarchia egysége* iránt is. Mert az egységes magyar államnak — legalább a *nemzetiségi aspirácziókkal szemben* ez időszerint nincs erősebb védbástyája, nincs hatalmasabb vára, mint az egységes monarchia.

Az imént előadottak szerint ez a felfogás irányadó *Romániában* is a pánszlávizmus ellenében.

VIII. A szászok, horvátok és tótok nemzetiségi küzdelmeinek népszerütlensége.

Egyáltalában ideje volna már felhagyni a *meddő* nemzetiségi küzdelmekkel.

E tekintetben is igaza van Dr. *Virchownak*, a berlini egyetem világhirü tanárának, midőn a *brassói* Honterus-ünnepen (1898. szeptember) azt mondta, hogy a nemzetiségi küzdelmek a népeket csak feltartóztatják munkájukban és hogy még sem mehet Magyarországban olyan rosszul a *szászok* dolga, ha viseletüket, ősrégi hagyományos szokásaikat oly impozáns módon mutathatják be, mint ezt a Honterus-ünnepen tették.

Nagy Németország — ugymond — elég önmagának, nem keresi a rokonelemek politikai csatlakozását. A *helynevek* magyarositása miatt se érzékenykedjenek a szász atyafiak. A magyar állam ujabban csak azt tette a helynevekkel, a mit a szászok tettek, midőn itt letelepedtek. A szászok német nevet adtak a szláv helyeknek; a magyarok pedig magyar nevet adnak a szász elnevezéseknek.

Ugy látszik, hogy a nemzetiségi küzdelmeket unni kezdik már *Horvátországban* is. Legalább ezt bizonyitja azon tény, hogy daczára *Strossmayer* lapja folytonos izgatásainak még sem utazott el senki *Horvát-Szlavon*-országból a

nép nevében, mint ennek képviselője a prágai *Palaczky*-féle pánszláv ünnepélyre.

Ez ünnepély, mivel az osztrák és magyar monárchia közjogi rendje ellen irányult: egyenesen *állam- és haza-ellenes ténynek* bizonyult, a hol az ország belső ellenségei annak külellenségeivel együttesen és kihivólag demonstráltak.[1])

---

[1]) A ki harmincz év óta gondosan figyelte a *horvát-szlavon* viszonyokat, az meggyőződhetett arról, hogy a *pánszlávizmus és a szláv szolidaritás teljesen népszerűtlen lett Horvátországban.* A horvát nép *tulnyomó többsége* csak a Magyarországhoz való kapcsolatban látja üdvét. A Magyarországgal való unió biztositja Horvátországnak *anyagi* és *közmüvelődési* haladását, területi épségét és mind a horvátoknak, mind a szerb lakosságnak nemzeti egyéniségét. Nevetséges, szláv szolidaritást csinálni akkor, a mikor ezen népek még hazájokban sem férnek meg egymással. Szerbek és horvátok ki sem jönnek a hajbakapásból, a radikális pártok lapjai nap-nap után a kölcsönös szenvedélyes gyülölséget mutatják s ha a nemzeti párt és a kormány nem hatna nyugtatólag mind a két népre, véres polgárháboru szinhelye volna Horvát-Szlavonország. A nemzeti párt nem pánszláv, a *Sztarcsevics-párt* sem az, mert azt követeli, hogy Horvátország a horvátoké legyen; a *radikális szerbek pedig még Prágában sem akartak találkozni a horvát testvérekkel,* hiszen ők Horvátországot el nem ismerik és Zágráb nekik a Száván innen lakó szerbek fővárosa. *Mazzura* a ki nem valóságos horvát, hanem dalmát és *Strossmayer* az egyedüli pánszlávok Horvát- és Szlavonországban, a hol a pánszlávizmus egyébként ellenszenves és az előadott okoknál fogva, lehetetlen is. *A mi tótjaink.* A Budapesten megjelenő tót ujság, a Szlovenszké Noviny irja a következőket: Dula Máté azt mondotta Prágában, hogy a csehek és a tótok közt *etnografiai* és *geografiai* egység van. Hát Magyarország határa Dulának nem országhatár, a tótoknak ezeréves kapcsolatát a magyar nemzettel Dula figyelembe sem veszi s mig az arany Prágába eljutott, elfelejtette még azt is, hogy bizonyos *honpolgári kötelességei* vannak a magyar állam iránt, melynek polgárjogait élvezi. Dula Máté nyomorult szerepre vállalkozott Prágában s legjobban keseritheti a tótokat az, hogy Dula ugy mutatta be magát, mint a tótok megbizottja, mint érzelmeinknek hü tolmácsa. Hát hol, mikor és kitől kapott Dula megbizást, hogy a tótok nevében beszéljen, még pedig ugy, hogy beszédével magukat a tótokat sértse? Dulának és társainak bö alkalma nyilik meggyőződni, hogy a nemzetiségi kérdésben tanusitott elfogultságukkal teljesen elszigetelve állanak . . . A hazafias tótságnak igen fájna, ha a nemzetiségi tulzók frázisai a magyar közönség körében bizalmatlanságot keltenének a tótok iránt.

Irányeszmék.

Tények bizonyitják, hogy csak az a testület vagy társulat virágozhatik és arathat állandó sikereket, a melynek *vezéreszméi* vannak.

Ilyen vezéreszméi vannak az Országos Nemzeti Szövetségnek is.

Ugy a társadalmi, mint a munkásügyi és nemzetiségi szakosztályt három irányeszme szabályozza müködésében.

Ez a három irányeszme a *humanizmus*, *liberalizmus* és *patriotizmus.*

Humanizmus.

A humanizmus a kölcsönös tisztelet, szeretet, barátság, emberséges bánásmód, kölcsönös engedékenység, előzékeny és figyelmes eljárásban áll.

Az országok fejlődő élete, a nemzetek lelkének vágya a szabadság, egyenlőség s testvériség után s ezen vágynak egészben, vagy részben való megtestesülése — mind a humanizmus közremüködésének áldásos eredménye.

A humanizmus vezette be a társadalomba a czivilizácziót, az fejlesztette, ápolta és vitte azt előre — kezében a haladás és felvilágosodás lobogó fáklyájával.

A humanizmus azon *egyesitő, társitó* elem, mely a különböző világrészek, országok és nemzetek közt a különféle kasztokban, osztályokban és rendi fokozatokban élő

embereket szorosabban összefüzi. A helyes értelemben vett *demokráczia* elveinek hirdetése által pedig *lassankint mindenütt ledöntögeti* a rabszolgaság és jobbágyság, kényuraság és a számtalan sokféle középkori kiváltság kinai falát, mentsvárait, erőditményeit. És *lassanként teljesen megvalósitja a jogegyenlőséget* oly értelemben, hogy az embertől született lény mindenütt embernek tekintessék, emberi jogokban és emberies bánásmódban részesittessék.

A humanizmus nálunk sohasem volt barátja a *separatizmusnak*, sohasem volt barátja a separatizmus azon elvének, hogy *«divide et imfera»*.

A humanizmusnak nálunk mindig az volt az elve: *összeforrasztás* és egyesités; az egyenlő jogok szük korlátainak kiterjesztése — a politikai értelemben vett magyar nemzet és magyar állam fogalmának határvonaláig.

Mert a most érintett korlátokon belül minél több szabadelvü intézményt állitunk föl és azokban minél több szabadságjogokat engedünk a nemzetiségeknek és vallásfelekezeteknek; annál erősebben, hivebben csatoljuk magunkhoz őket.

A humanizmusnak az volt a czélja, hogy azokat a magánérdekeket és pajtás-szövetségeket, melyek a különféle vallásfelekezetek, nemzetiségek, társadalmi osztályok és különféle politikai pártok álorczája alá bujtak, — hogy ezeket kipörkölje odvaikból, mentsváraikból. Az volt a czélja, hogy a mesterségesen szitott féltékenységet, gyanut, vádaskodást és irigységet *megszüntesse* a köznemesség, polgárság, birtokosság és értelmiség között.

Az volt a feladata, hogy a nemzet minden igaz és hü fiát faj- és vallásküIönbség nélkül tömöritse egy *erős, hatalmas* és *ellenállhatlan magyar társadalmi egységbe* — a magyar nemzeti állam és a magyar nemzeti közmüvelődés előállitása és biztositása végett.

Liberalizmus.

A mi ezen liberalizmust illeti: minden félreértés elkerülése végett már eleve szükségesnek tartom kijelenteni, hogy mi a liberalizmus alatt nem azt a politikai liberalizmust értjük, hanem értjük a *társadalmi* és *közművelődési* szabadelvüséget. Azt a szabadelvüséget, mely egyuttal *demokratikus* is, mert az egyenlőség, szabadság és testvériség emlőin növelkedett föl s mint ilyen számol le a gyakorlati kérdésekkel, oldja meg a társadalmi nagy problemákat s érintkezik utbaigazitólag az élettel s ennek körülményeivel.

A fejlődés és haladás szabadsága az, melyben az élet nyilvánul, különben bekövetkezik a mozdulatlanság, megkövesülés, a halál.

Örök törvény ez, melynek az egyház adott legelső sorban kifejezést s a mely azóta nemcsak egyes népek, de az összes világtörténetnek is örök törvényévé vált.

Sivár, terméketlen, kiaszott avart képeznek a történelem azon korszakai, melyek a haladásnak és szabad fejlődésnek pillanatnyi fennakadását jelzik.

Gyászos nevet vivtak ki maguknak azon államférfiak, kik a megállást, vagy éppen a visszalépést tették sajátukká. Csak azon egyének, népek lettek nagyokká, kik lelkükben a haladás zászlóját lobogtatták.

Az emberiség haladása olyan, mint egy nagy folyam: ellenállhatlan áramlata, folyton előre tör, — elnyelve a romokat és lerombolva az utjában levő akadályokat.

Állandó történeti igazság, politikai axioma, hogy a magyar nemzet és a magyar állam csak ugy maradhat fenn, *ha a valódi szabadság utján legelső sorban halad előre.* Összezsugorodott, csaknem az enyészet szélére jutott mindannyiszor, valahányszor csak ez ösvényről letért. Mig

ellenben folyton fejlődött, létjogosultságának feltételeit, biztositékait folyton szaporitotta, öregbitette a valódi szabadság zászlója alatt.

Erős meggyőződésem, hogy a hazának és nemzeti ügynek azok tettek és tesznek legnagyobb szolgálatot, kik Magyarországban a szabadság zászlóját lobogtatták:

„Szabadság, itten hordozák
Véres zászlóidat.
Elhunytanak legjobbjaink
A hosszu harcz alatt.“

Erős meggyőződésem, hogy semmi sem lehet hatalmasabb tényezője a társadalmi és nemzeti egységnek, mint az a liberalizmus, mely az igazi demokráczia elvi szabályain alapul. A liberalizmus áthatva a demokráczia szellemétől, vagy teljesiti feladatát Magyarországban, vagy nem. Ha teljesiti: ugy megteremti az egységes nemzeti társadalmat. Ha nem: ugy elveszti létjogosultságát.

Magyarországnak nem szabad a reakczió terére lépni, nem szabad a *reakczió* szinterévé lenni. Mert Magyarország Közép-Európának keleti védbástyája, erőditvénye. Ha tehát Magyarországon *ledől a szabadság tisztelete*: a visszaesés, a visszasülyedés Közép-Európában még nagyobb lesz és a *pánszlávizmus*, mely tulnyomólag antiliberális, még hatalmasabb hullámokban fejlik.

Éppen azért *Isten őrizzen*, hogy a liberálizmus zászlója kiessék kezeinkből. Mert akkor *bomladozásnak* indulna a mi édes hazánkban először a társadalom, azután az állam. Mert akkor *az országos és nemzeti érdekeknek föléje kerekednének az osztályok, felekezetiségek és a fajbeli egyenetlenségek*. Mert akkor bekövetkeznék az a *vészes áramlat*, mely *kitágitaná* a társadalomban már is mutatkozó repedéseket, résnyilásokat; kitörésre juttatná az *antiszemitizmus* és *naczionalizmus* fajgyülöletét, mint Ausztriában s diadalra juttatná a nemzet-

közi *szocziálizmust* és *anarchizmust*, mint Német-, Franczia- és Olaszországban. Azzal a különbséggel, hogy mig az ilyen társadalmi járványos törekvéseket Német-, Franczia-, Olasz-, vagy Angolország megbirja: a kisebb Magyarország összeroskadhatnék alatta.

Éppen azért mi, a kik a Nemzeti Szövetség tagjai vagyunk, elszánt küzdelmet s ha kell, élet halál-harczot folytatunk minden olyan, vagy hasonló fenyegető, vészes társadalmi mozgalmak vagy áramlatok ellenében.

Patriotizmus.

Minden kornak megvannak a maga uralkodó eszméi. Az a nép, melyet korának uralkodó eszméi nem lelkesitenek, az a nép elhanyatlik, vagy elvész.

Az elmult kornak, a *középkornak* uralkodó eszméi a *vallási* eszmék voltak. Csak azok a népek voltak erősek és lettek hatalmasokká, melyek ezen vallásos eszmék küzdelmeiben, diadalában, avagy bukásában résztvettek.

A jövőnek uralkodó eszméi a *társadalmi eszmék* lesznek, melyeknek csirái már is fakadoznak, nagy ködalakokban már is jelentkeznek a népek borongó lelkében.

De a mostani, jelenkor uralkodó eszméje a *nemzeti eszme.* Nemzeti ifjuságot kell teremteni, mert nemzetinek kell lennie a központnak, a mely körül minden forog.

Az iskolának az a feladata, hogy neveljen, képezzen életrevaló, jellemes, megbizható olyan polgárokat, kiknek szive hevülni, lelke lángolni tud az *idealizmusért*, a szép, jó és igaz eszményeiért, — legelső sorban pedig hazájáért és nemzeteért.

Ezidőszerint a mai *idealizmusnak legmagasztosabb* kifejezése a *nemzeti állam* eszméje. A magyar nemzet nem

birna hivatásának öntudatával, vagy legalább is nem felelne meg annak, ha *a jelenkor uralkodó eszméjét, a nemzeti eszmét visszautasitaná* és fel nem használna minden időt, minden megengedhető módot és alkalmat arra, hogy a magyar nemzeti államot megvalósitsa, megerősitse és fentartsa.

Ne féljünk a nemzeti állam erélyes hangoztatásától. A nemzeti állam megvalósitását három nagy érdek követeli: az ország érdeke, a dinasztia érdeke és a monarchia nagyhatalmi állásának érdeke. A magyar állam épületét nem elég csak kitatarozni, sziklakövekből kell azt ujjáépiteni.

A magyar nemzetnek egységesnek, nagynak, erősnek kell lenni, mert csak igy tisztulnak meg erkölcsei és semmisülnek meg önként ellenségei.

Magyarország vagy nemzeti állam lesz, vagy nem lesz sokáig állam. Ha nemzeti állammá nem erősödik, nem fog győzedelmesen kikerülni abból a világháboruból, melyet a *szláv* és *germán* népek harczolnak egymással és a mely a *Palaczky* prágai ünnepélyen már is előrevetette árnyékát.

II. Világháboru a szláv és germán elem között.

A szláv és a germán elem közt nem most lesz az első élet-halál-tusa Közép-Európa uralma végett. Ezer esztendő óta szakadatlanul folyik közöttük a versengés, a küzdelem békében és háboruban egyiránt.

Ezer esztendő előtt *Szvatopluk* világbirodalmat akart alapitani. *Arnulf* a német császár nem birt vele. Segitségül hivta a magyarokat. Ekkor látogattak el Árpád vitézei először erre a földre, a melyen mainap lakunk.

Akkor még *Etelközben* laktak az őseink. Ők döntötték el a viaskodást. Ők állottak a németek mellé s azoké lett a győzelem. Ha a szlávok mellé állottak vala, ma alkalmasint nem léteznék Németország. De Magyarország se léteznék.

Ottokár is szláv birodalmat akart alapitani és megtörni végleg a német elemet. *Habsburgi* Rudolf csak magyar segitséggel birkózhatott meg vele. Ha a magyarok akkor a csehek mellé állanak, elenyészett volna a német birodalom.

Ma ujra világuralmi czéljait emlegeti a szláv elem. Helyzete sohase volt erre oly kedvező mint mai napság. Háta megett ott áll az óriási *orosz* birodalom a maga rettenetes erejével. Szövetségesül ott van *Francziaország*. Az mindig támogatta a Keletet, mikor a németséggel voltak harczai. Még a törökkel is állandóan szövetkezett. Hát még ma milyen erőfeszitést tenne a német ellen a bálványozott oroszok oldalán!

Rettenetes, világokat megingató lenne ez a küzdelem a germánok és a szlávok között!

Ha a magyarság a szláv elemmel tart, akkor bizonyos, hogy a németség ügye végleg elbukik. Európa alakja megváltozik. Néhány század mulva nem lesz német. *De nem lesz magyar sem.* Egy akkora szláv óczeánban, mint a minő akkor keletkeznék, elmerülne a magyarság is. *Azért a germán elem mindenkor számithat reánk.* Mellette leszünk, mint a hogy mellette voltak őseink. Érdekünk parancsolja, hogy ezt tegyük.

De lesz-e erőnk ekkora erővel szembe szállani? Lesz, igen, ha nemzeti állammá konszolidálódunk.

Reméljük a mellett a legjobbat. Reméljük, hogy a keleti szláv sohasem értheti meg teljesen a nyugati szlávot, sem pedig a délit. Ellentétes elemek azok, melyeknek csak

az eredete közös, de ellentétesek az érdekeik. Oroszország mellett nem állhatott meg a római katholikus Lengyelország. Az egyiknek el kellett pusztulnia. Bulgária névlegesen sem türhette az orosz fenségséget. A szerb és horvát; olaj és viz. Ezek a fajok nem érthetik meg egymást, mert érdekeik ellentétesek.

A Habsburg-dynasztia pedig sohasem fog egy nyugati szláv birodalmat alapitani. Bármint hangoztatta is dr. Herold a *Palaczky-ünnepély* szónoka és mások, hogy a *dynasztia* és a *szlávság* érdekei ugyanazok.

III. Nemzetiségi aspirácziók.

A nemzeti eszme tüzesedésével és erős hazafisággal kell ellensulyoznunk a *nemzetiségi aspirácziókat* is. Ne hozza fel azt itt senki ellenvetésül, hogy ez itt Magyarországban éretlen sovinizmus és hogy sokkal kisebb nemzet vagyunk, semmint jogunk lenne magunknak, vagy nyelvünknek kizárólagos, vagy legalább is a többi nemzetiségek fölött álló helyet követelni.

Mert habár nem is vagyunk Poroszország, melyre nézve *Bismarck* igy nyilatkozott: «nem lennénk érdemes az *állam* nézve, ha nem tartanók kötelességünknek minden rendelkezésünkre álló eszközökkel terjeszteni hazánk határain belül az uralkodó nyelvet», — mert ismétlem, habár nem is vagyunk Poroszország, vagy habár mögötte állunk is Európa nagy nemzeteinek, de itt Magyarországban, itthon vagyunk. Ez a föld itt a mi földünk. Mi teremtettünk rajta államot, mi védtük meg létét, mi vivtuk vissza szabadságát; miénk benne a vagyon és értelmiség tulnyomó része. Van tehát okunk, van jogunk saját honunkat, édes hazánkat ugy rendezni be, a mint akarjuk.

A históriai Magyarország nem valami ujabb európai államképződmény, nem valamely ideiglenes soviniszta áramlat muló produktuma; hanem ezeréves erős munkának szilárd alkotása. Beirtuk ezt kardunkkal idegen nemzetek történetkönyvébe; bevéstük emlékezetébe ama középeurópai népeknek, melyeknek nyugalmát, kulturáját, évszázadokon át védelmeztük a török, tatár s egyéb bárbár csapatok ellen és odaállitottuk ezt a mi édes magyar hazánkat az európai kulturállamok közé, — odaállitottuk intézményeinkkel, miveltségünkkel és kiolthatatlan szabadságszeretetünkkel. Nem kisebb ember hirdette azt mi rólunk ország-világ előtt, mint II. Vilmos a nagy Németbirodalom hatalmas császára.

Önérzetesen és nemzeti öntudatossággal hangoztathatjuk tehát ország-világ előtt, hogy miénk ez a föld a história jogánál fogva; miénk ez a föld a czivilizáczióra való hivatottságunk és rátermettségünknél fogva és miénk ez a föld azon erkölcsi erőnél fogva is, mert mi e haza területén az emberiség érdekeit a haladás és felvilágosodás ügyét szolgáltuk a multban, szolgáljuk a jelenben és szolgálni fogjuk jövendőben is.

Szükségtelennek tartom itt a nagyobb európai államokra hivatkozni. Tudjuk, hogy mit tett azokban a politikai nemzet a többi népiségekkel szemben. Épen azért nem is óhajtom, hogy ezen tekintetben is kövessük őket.

A nagy nemzetek helyett csak a kis *Szerbia*, *Románia* és *Bulgáriától* akarom venni a példát. Ha a kis Szerbia, Románia és Bulgária elég erős, elég hatalmas arra, hogy szerb, román vagy bolgár legyen s mint ilyen megélni tudjon: csupán csak mi magyarok lennénk olyan gyávák, olyan élhetetlennek, hogy ne mernénk vagy birnánk urak lenni saját házunkban.

IV. A magyar nemzet öntudatossága.

A történelmi magyar nemzet ugyan nem provokálja a végfeloszlás eszméinek hadjáratát, de nem is tágit az ellenében egy tapodtat sem. Mert ismeri magát, ismeri helyzetét, ismeri igazságát. Ez az ismeret erőssé, szilárdá teszi őt. Épen azért, ha ismét eljönne az idő, melyben ujra meg kellene hóditani e hazát: a magyar nemzet majdan akkor is be fogja bizonyitani, hogy csak sast nemzenek a sasok és nem szül gyáva nyulat Nubia párducza.

Mert ha egykor a *honfoglaláskor*, ezer év előtt elég erősek, elég hatalmasok voltunk meghóditani e hazát: most hiányoznék bennünk az erő, most ezer év után, midőn számunk azóta milliókra felszaporodott, most hiányoznék bennünk az erő a honfoglalásnál sokkal kisebb munkára, hazánk és nemzetünk védelmére és fentartására!

Jó és balszerencse közt ezer év óta harczol itt a magyar, elveszitve koronként mindent, csak e hazát nem s mig maga él, nem is fogja elveszteni soha. Az ég egy kincset ád minden hazának s a nemzet hiven megőrzi drága birtokát.

A magyar nemzetnek itt e haza földén hivatása van, szenvedésekben gazdag, mint a vértanuké, de magas is, mint az örökélet és örökdicsőség. Hiszszük és valljuk ezt. E hit az, mely a roskadó erőt felvillanyozza, mely a lelkesedésnek szárnyakat füz, mely megleli mindenkor választottjait s mely egyest és egyetemét bübájos hatalommal tesz eszközévé.

Mondják, hogy a nemzetiségek együttvéve nagyobb számot képviselnek a magyar fajnál. Ámbár a népszámlálási statisztika az ellenkezőt bizonyitja. De föltéve, hogy a többi népfajok többen lennének is nálunknál, még akkor

is jegyezzük meg jól, hogyha mérközésre, vagy döntésre kerül a dolog: *a háboruban nem a nagy tömeg, hanem a nagy lelkesedés a biztos győző.* S multban, mint jövőben, melyik magyarnak lelkesedése ne lenne óriás, midőn édes házája és drága nemzete védelméről van szó.

V. A nemzetiségek, mint testvérnépek.

De miért is foglalkozunk ilyen szomoru képekkel! El ti komor képek, ti sötétség rajzati félre! Uj nap fénylik reánk, annyi veszélyek után!

Ha mint testvérek szerettük egymást a multban, szeressük egymást a jelenben is. Oszszunk meg egymással bút és bánatot, örömet és jólétet jövendőben is. A közös gyülölet gyengit, a közös szeretet erősit.

Ébredjen föl bennünk ujra a régi szeretet lángja. Mert a költő is azt mondja:

„Ébredj nagy álmaidból, ébredj Árpád fia:
Fölkelt a nap s hazádnak föl kell virulnia.
Ellenséges hadakkal vivtál ezer csatát
Szivvéreden ezerszer váltád meg a hazát.

Mert valóban elérkezett az idő, midőn be kell látnunk, hogy egy oly elárvult nemzetnek, miként a magyar, heréje senki sem lehet. Midőn meg kell értetnünk a legkisebb emberrel is, hogy érezze, mintha egyedül csak tőle, az ő ballépése, vagy mulasztásától függne, jövendő sorsa mindannyiunknak, kik itt a három hegy alján és a négy folyam mentén imádjuk e hazát.

Ez a tudat tartotta ébren azt a *kötelességérzetet*, mely megszabaditotta Görögországot a persa seregek tengeráramlata ellen. Ez a tudat teremtette meg azt a *nemzeti önérzetet*, mely a köztársasági Róma mindegyik fiából egy-

egy hőst varázsolt, méltót arra, hogy egy-egy országot alapitson magának mindegyik külön-külön. Ez a tudat állította 1848-ban talpra annyira a magyart, hogy az u. n. «Névtelen félistenek» maroknyi hada jóformán puszta kézzel egy félvilág harczos csapatainak parancsolt «meg állj»-t s meg is állította volna bizonynyal, ha az ellenségnek segélyül nem jő, a hazafiatlan pártoskodás, duzzogó neheztelés, személyeskedés, torzsalkodás.

Legnagyobb nagyság a nemzet nagysága. Törpe ahoz képest minden. Egyenesedjünk csak föl. Meg fogjuk látni, milyen parányivá zsugorodik össze előttünk mindaz, a mit csak előbb is óriásinak hittünk.

VI. Ébresztő.

Szakitsunk tehát eddigi megszokott és görnyedt állapotban tartó kényelemszeretetünkkel. Ha valaha, ugy különösen most van igazán szükség öntudatos és önérzetes magyar társadalomra. A megpróbáltatások idején nem szabad petyhüdt közönybe burkolóznunk, bambán és tunya közönynyel várni a veszélyt; nem szabad azt hinnünk, hogy ez nagylelkübb lesz nálunknál és előlünk majd ki fog térni. A baj ellen védekezni kell, talpra kell állani és elháritani.

Ha tétlenek maradunk; bizton eltemethet a felénk zuhogó katasztrófa.

Avagy nem volna már a magyar társadalomnak sem ereje, sem eszméje a fenyegető veszélylyel szemben? Az ellentálló erő a nemzetből már annyira kiveszett volna, hogy üres kézzel, béna karral mereszti szemét a közelgő veszedelemre; hogy nem tudna már sem lelkesülni, sem védekezni, sem kétségbeesni.

Mintha életösztönét, közszellemét, közerkölcseit az az ólomsulyu, szürke tompaság szállotta volna meg. Mintha ideáljai a porban, fegyverei a lomtárban hevernének, vágyai elnémultak, vérkeringése ellustult, ellomhult volna. Hisz az a sivár tespedés az egész vonalon egy nemzetnek halálos morasmusa volna!

Nem. Az lehetetlen!

Az nem lehet, hogy annyi sziv
Hiába onta vért
S keservben annyi hü kebel
Szakadt meg a honért!

Sokszor egy szikra is elegendő arra, hogy a társadalomban a nemzeti lelkesedés lobogó lángja egész az egekig felcsapongjon. S ez a pillanat, ez a fordulat akkor van legközelebb, midőn a nem törődés, közöny, tespedés s önmagunkról való megfeledkezés lajtorjáján a legalsó fokra estünk.

Munkára fel azért nemzetnek aprója nagyja. Tegye meg mindenki kötelességét, a kinek szive dobogni, lelke lángolni tud a hazáért, nemzeteért. Nemzetünk prófétájára, *gr.* Széchenyi Istvánra hivatkozom, a ki azt mondotta, hogy a *magyar nemzetnek az elmulasztottak helyrepótlásában rendkivüli, csaknem a csodákkal határos testi és lelki ereje van.*

Meritsünk erőt a nemzet kiapadhatlan őserejéből, mely ámbár koronként szunnyad, koronként testvérharczba téved; de azért állandóan él, szétszóródva él mindanynyiunkban.

A sors az erkölcsi és anyagi javakat nem adta ingyen. Elitéltük az önzőket, kiknek a «*nem adózunk*» volt a jelszava. Ép oly végzetes a hazára nézve az is, ha «*félreállunk*», kitérünk a társadalmi közügyek országutjából.

Tegyünk meg mindnyájan mindent a mit tehetünk, mindenki a maga körében. Csakhogy mert győznünk kell:

legyünk óvatosak és senki se használjon közöttünk más fegyvert, mint a békeszeretet, jóakarat, előzékenység, türelmesség és rábeszélés fegyverét. Más mesterséggel vagy erőszakos eszközökkel lehet ugyan az embereket valamire kényszeríteni, de megnyerni, maradandólag meggyőzni őket nem lehet soha.

Erőszakossággal, bántalmazással nem lehet tériteni, sem engesztelni. Csak igazság és méltányosság az, mely bizalmat és tekintélyt szerez és a mely bizton helyre fogja állitani a megbolygatott állami és társadalmi rendet.

Csak az dolgozik a zavartalan jobb jövő számára, hazánk és nemzetünk javára: a ki odatörekszik, hogy a társadalom ellenségei megtérittessenek, kibéküljenek, hü barátokká, testvérekké legyenek.

„Zengj. Tégy. Csatázz!
Kinek, mint adák az Istenek.
Oltári e hazának,
Hadd füstölögjenek!"